

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Diplomová práce

**STŘÍDÁNÍ A MÍSENÍ KÓDŮ V INTERVIEW INTERNETOVÉ
TELEVIZE DDTV**

**CODE SWITCHING AND CODE MIXING IN DDTV – ONLINE
CHANNEL INTERVIEWS**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Pavel Sojka, Ph.D.

Autorka DP: Bc. Alena Morávková

Budislavská 189, Proseč, 539 44

Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů
pro základní školy a střední školy český
jazyk — německý jazyk

prezenční

Rok dokončení DP: 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Střídání a mísení kódů v interview internetové televize DVTV* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

Dále prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

Praha

12. 7. 2017

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Pavlu Sojkovi, Ph.D. za jeho podnětné rady, odborné vedení a za pozitivní přístup při konzultaci této diplomové práce.

ABSTRAKT

Cílem této práce bylo zjistit, nakolik mluvčí v internetové televizi DVTV dodržují v jednotlivých interview spisovnou normu a za jakých okolností ji nedodržují. Chtěli jsme tak také přispět k odpovědím na otázku, zda je vhodné přemýšlet o přechodu od dosavadního pojetí spisovnosti ke standardní češtině. Během analýzy interview jsme sledovali míru výskytu nespisovných jevů, vliv role mluvčích v interview a vybraných sociolingvistických faktorů na volbu jazykového kódu. Výsledky jsme porovnávali s výzkumem jiných publicistických interview a s korpusovými daty vycházejícími z běžně mluvené češtiny. Zkoumaný materiál tvořilo 30 interview z období leden–únor 2016. Zjistili jsme, že mezi hosty se vyskytovali mluvčí, jejichž projev mířil k celkové spisovnosti, mluvčí, kteří hovořili výrazně nespisovně, a poslední skupinou byli mluvčí, jejichž projev byl z hlediska výskytu spisovných a nespisovných jevů smíšený. Celkově byl však charakter textů spíše spisovný. Na základě porovnání výsledků s jinými výzkumy jsme došli k závěru, že přechod ke standardní češtině by byl předčasný, neboť mluvčí dokážou dodržet spisovnou normu a celkový charakter vybraných interview je spíše spisovný.

KLÍČOVÁ SLOVA

spisovnost, nespisovnost, mluvená čeština, obecná čeština, mísení kódů, mediální dialog

ABSTRACT

The aim of this thesis is to find out to what extent DVTV Internet TV speakers adhere to Literary Czech in each interview they perform and under which circumstances they do not. We also wanted to contribute to the answers to the question, whether it is appropriate to think about the transition from the current concept of Literary Czech to Standard Czech. During the interview analysis, we monitored the rate of occurrence of the non-standard elements, the influence of the speaker's role in the interview, and selected sociolinguistic factors which have influence on the choice of language code. We compared the results with the research of other journalistic interviews and with the corpus data from the Common Czech. The examined material consisted of 30 interviews from January to February 2016. We found out that some of the interviewed people tended to use Literary Czech, some were speaking non-standard Czech and there were also people whose speech was in terms of the occurrence of Literary and non-standard elements rather mixed. Nevertheless, in general, the character of the texts was rather literary. Based on a comparison of the results with other research, we came to the conclusion that the transition from Literary Czech to Standard Czech would be premature, as the speakers are able to comply with the standard of reference and the overall character of selected interviews is in accordance with Literary Czech.

KEYWORDS

Literary Language, Non-standard Language, Spoken Czech, Common Czech, Code Mixing, Media Dialogue

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická východiska a historický kontext	9
1. Charakteristika výzkumného vzorku	9
2. Charakteristika internetového projektu DVTV	12
3. Metodologie práce	15
4. Současná česká jazyková situace	16
5. Výzkum mluvené češtiny a jeho historie	21
6. Postoje mluvčích.....	25
7. Výběr jazykového kódu	27
8. Jazyk médií	29
II. Analýza vybraných jevů	32
1. Fonologie	33
1.1. Protetické <i>v-</i> (Vono je to složitější. Zmatek v tom dělají právě vodborníci.) 33	
2. Morfologie	38
2.1. Změna [í] > [ej]	38
2.1.1. Změna [í] > [ej] v absolutním konci slova (nějakej skrytej exhibicionismus).....	40
2.1.2. Změna [í] > [ej] v konci slova před souhláskou (slepování různých zvukovejch koláží).....	43
2.1.3. Celkový přehled změny [í] > [ej]	45
2.1.4. Výskyt změny [í] > [ej] v promluvě moderátorů	46
2.2. Změna [é] > [í].....	47
2.2.1. Změna [é] > [í] v absolutním konci slova (o nějaký pestrý stravě)	48
2.2.2. Změna [é] > [í] v konci slova před souhláskou (bez výběrového řízení)	51
2.2.3. Celkový přehled změny [é] > [í]	53
2.2.4. Výskyt změny [é] > [í] v promluvě moderátorů	55
2.3. Srovnání změn [í] > [ej] a [é] > [í]	55
2.4. 1. os. pl. kond. prez. slovesa být (<i>bychom</i> vs. <i>bysme</i>) (Abysme z toho složili příběh.).....	56
2.5. I pl. substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek: <i>-(xm)i</i> vs. <i>-(x)ma</i> (tradičníma recepturama)	59
2.6. Shoda s neutry v plurálu (ty jednotlivý církevní společenství)	62

III. Závěrečné hodnocení	68
Seznam použitých pramenů a odborné literatury	73
Prameny.....	73
Odborná literatura	73
Internetové zdroje.....	76
Seznam příloh	79

Úvod

V této diplomové práci si klademe za cíl představit výsledek analýzy interview internetové televize DVTV z hlediska střídání a mísení kódů. Pozornost zaměřujeme na dodržování spisovné normy mluvčími, na vliv sociolingvistických faktorů (regionální příslušnost, pohlaví, věk a profese) a na volbu kódu v publicistických dialozích. Naše výsledky uvádíme do souvislostí s výsledky výzkumu P. Sojky, který se zabýval dialogickými texty rozhlasové publicistiky, a s korpusovými daty vycházejícími z běžně mluvené češtiny.

Inspirací pro výběr tohoto tématu diplomové práce byla stále aktuální otázka oscilace a postupného oboustranného sblížování mezi spisovnou a obecnou češtinou, jimiž se roku 2005 v článku *Od školské spisovnosti ke standardní češtině* zabývali lingvisté Čermák, Sgall a Vybíral.¹ V tomto článku navrhovali „přechod od dnešního chápání spisovné normy k širšímu a pružnějšímu pojmu standardní češtiny“ (Čermák, Sgall, Vybíral, 2005, s. 104), což však vyvolalo v řadách bohemistů otázku, zda je tento návrh oprávněný, a vznikla potřeba ověřit jeho pravdivost výzkumy.

Mezi výzkumy, které se v posledních letech tímto tématem zabývaly, patří např. výzkum P. Sojky, který zkoumal tvaroslovnou a hláskoslovnou variantnost v dialogických textech rozhlasové publicistiky. Zapomenout nesmíme ani na výzkum Svobodové a kol., jehož výsledky jsou prezentovány v publikaci *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci* (Svobodová a kol., 2011). Na ni navázala Svobodová monografií *Čeština na rozcestí* (Svobodová, 2014), v níž zařadila výsledky výzkumu do širšího kontextu. Z obou výzkumů však vyplynulo, že přechod ke standardní češtině by byl v současné době předčasný (Sojka, 2012, s. 141), neboť dnešní mluvčí češtiny spisovnost neodmítají, v jistých komunikačních situacích spisovnou varietu aktivně používají a vyžadují ji i od jiných mluvčích (Svobodová a kol., 2011, s. 185).

V této diplomové práci se snažíme alespoň částečně přispět k výzkumu současné mluvené češtiny, konkrétně mluvené češtiny ve zcela novém typu médií, jakým je internetová televize. Jelikož jsme pro analýzu vybrali texty pouze jedné internetové

¹ Diskuze o sblížování spisovné a obecné češtiny probíhala ovšem již dříve. Roku 1960 vyzýval k diskuzi o problematice obecné češtiny Sgall svou statí „Obichodno-razgovornyj češskij jazyk“. Polemiku s jeho statí uveřejnili roku 1961 lingvisté Bělič, Havránek, Jedlička a Trávníček v časopise *Slovo a slovesnost* v článku „K otázce obecné češtiny a jejího poměru k češtině spisovné“.

televize, a sice televize DVTV, jedná se o poměrně homogenní vzorek. Co se týče jejich charakteristiky, jsou to texty veřejné, polooficiální a polopřipravené, kdy pod tímto pojmem rozumíme „komunikační situace, v nichž je mluvčí předem obeznámen s tématy rozhovoru, ale svůj řečový projev realizuje bez předchozí přípravy“ (Sojka, 2012, s. 5).

Při rozboru mluvených projevů se budeme zabývat otázkou, do jaké míry a v jakých situacích dochází ve vybraných rozhovorech ke střídání, příp. mísení kódů. Na základě výsledků dosavadních výzkumů vycházíme v této práci z hypotézy, že vzhledem k charakteru textů bude k mísení kódů docházet, ne však tak často, jako je tomu v textech neveřejných a nepřipravených, a vzhledem k prestižnosti a serióznosti pořadu bude v projevech převažovat spisovnost. Dále se soustředíme na to, jaký vliv mají na volbu variety komunikační role mluvčích a některé sociolingvistické faktory. V neposlední řadě věnujeme pozornost nespisovným jevům v projevech těch mluvčích, kteří zřetelně usilují o spisovný projev.

Vzhledem k rozsahu diplomové práce je výzkum zúžen na třicet vybraných interview z období leden až únor roku 2016 a jejich analýzu z hlediska nespisovných jevů, mezi nimiž jsou některé jevy obecněčeské, kterými se obecná čeština nejvýrazněji odlišuje od češtiny spisovné. Tato analýza má mít čistě deskriptivní povahu. Cílem tedy není hodnotit mluvčí, zda se vyjadřují správně, vhodně a funkčně.

I. Teoretická východiska a historický kontext

1. Charakteristika výzkumného vzorku

Pro analýzu vybíráme třicet textů z období leden–únor roku 2016. Všechny texty pocházejí z internetové televize DVTV, kde jsou jednotlivé rozhovory rozděleny do deseti rubrik (Společnost, Ze sportu, Kultura, Jídlo, Politika, Zdraví, Zahraničí, Věda, Technologie a Byznys), přičemž nejvíce interview čítá rubrika Společnost, a proto je i v našem výběru toto téma zastoupeno větším podílem. Základní informace o jednotlivých textech uvádíme v Tabulce 1:

Tabulka 1: Základní informace o jednotlivých textech

Číslo textu	Zkoumaný mluvčí	Profese	Název rubriky	Datum vysílání
1	Taťána Le Moigne	manažerka	Technologie	2.1.2016
2	Karel Šíp	moderátor	Společnost	4.1.2016
3	Tomáš Páleníček	lékař	Společnost	5.1.2016
4	Libor Fleischhans	supervizor (měření emisí)	Společnost	5.1.2016
5	Jiří Bartoš	IT bezpečnostní odborník	Společnost	6.1.2016
6	Daniela Kovářová	advokátka	Společnost	10.1.2016
7	Dušan Dvořák	sociální pracovník	Zdraví	12.1.2016
8	Jana Sieberová	zdravotní sestra	Společnost	12.1.2016
9	Lucie Brešová	finanční ředitelka	Byznys	12.1.2016
10	Jan Petránek	publicista	Zahraničí	13.1.2016
11	Jan Libich	ekonom	Byznys	22.1.2016
12	David Vávra	architekt, herec	Kultura	24.1.2016
13	Pavel Suchánek	podnikatel	Jídlo	25.1.2016
14	Petr Piňha	kněz	Společnost	27.1.2016
15	Marek Daniel	herec	Společnost	31.1.2016
16	Zdenka Procházková	herečka	Společnost	2.2.2016
17	Jiří Stránský	spisovatel	Společnost	4.2.2016
18	Robert Záruba	šéfkomentátor	Ze sportu	7.2.2016
19	Kamila Rundusová	kuchařka, blogerka	Jídlo	8.2.2016
20	Marek Fanderlík	student/podnikatel	Společnost	10.2.2016
21	Jiří David	umělec	Kultura	10.2.2016
22	Martin Jára	psycholog	Zdraví	11.2.2016
23	Olga Lomová	sinoložka	Zahraničí	15.2.2016
24	Vladimír Karas	astronom	Věda	16.2.2016
25	Kateřina Valachová	politická	Společnost	19.2.2016
26	Petr Fořt	výživový specialista	Jídlo	20.2.2016
27	František Ringo Čech	umělec	Politika	24.2.2016
28	Ondřej Filip	výkonný ředitel	Technologie	24.2.2016
29	Jakub König	písníkář	Společnost	27.2.2016
30	Helena Voldánová	genealožka	Společnost	29.2.2016

Průměrná délka rozhovorů je dvacet jedna minut. Cíleně jsou vybrány dialogy odehrávající se tváří v tvář ve studiu za účasti dvou mluvčích, tj.

moderátora/moderátorky a jednoho hosta, aby byly podmínky pro vznik textu identické a nemuseli jsme při analýze střídání a mísení kódů brát v potaz rozdílné prostředí. Hosté v tomto typu pořadu nejsou nijak konfrontováni s publikem, tudíž nemusí čelit jeho kritikám. Jedná se však o rozhovor řízený, kdy má moderátor předem připravenou linii interview a většinou nedovolí respondentovi odbočit od tématu, což se projevuje mimo jiné v tom, že moderátor trvá na zodpovězení položené otázky. V některých případech je rozhovor veden takovým způsobem, že moderátoři záměrně hájí opačné stanovisko než host za účelem vyvolání polemiky. Host se pak dostává do situace, kdy musí obhajovat svůj názor či stanovisko.

Ve vybraných interview jsou hosty rodilí mluvčí českého jazyka. Díky velkému věkovému rozptylu u hostů DVTV bylo možno zahrnout do analýzy mluvčí širokého věkového spektra – od 21 do 90 let, přičemž nejvíce je zastoupena generace střední. Přehled mluvčích podle roku narození uvádíme v Tabulce 2:

Tabulka 2: Rozdělení zkoumaných textů podle roku narození mluvčího

Rok narození	Počet mluvčích
1921–1930	1
1931–1940	3
1941–1950	3
1951–1960	5
1961–1970	7
1971–1980	7
1981–1990	3
1991–2000	1

Dominance střední generace vyplývá ze způsobu výběru hostů, neboť jsou zvaní zejména lidé dlouhodobě profesně činní a úspěšní. Také profesní různorodost jednotlivých osobností nám dovolila zkoumat projevy mluvčích různých povolání od kuchařky přes genealožku, psychologa nebo duchovního až po osobnosti kulturního života.

Co se týče vzdělání mluvčích, tvoří dvě třetiny vzorku vysokoškoláci a jednu třetinu středoškoláci. Ve zkoumaném vzorku mají větší zastoupení muži (21) než ženy (9). Tomuto poměru odpovídají i interview ve zkoumaném období, kde je mezi hosty více osobností z mužské populace.

Sedmnáct mluvčích pochází z Prahy². Osm mluvčích je z jiných míst v Čechách a pět z moravskoslezské části České republiky. Podíl pražských hostů je podle moderátora a spoluzakladatele DVTV Martina Veselovského ovlivněn tím, že produkční možnosti televize nestačí na to, aby mohly být uskutečňovány rozhovory po celé České republice (DVTV, 31. 12. 2014). Jelikož se studio nachází v Praze, je převaha pražských hostů či hostů z blízkého okolí zcela logická. Celkový přehled životopisných údajů jednotlivých mluvčích nabízí Tabulka 3:

Tabulka 3: Základní osobní údaje zkoumaných mluvčích³

Číslo textu	Zkoumaný mluvčí	Místo narození	Rok narození	Vzdělání
1	Taťána Le Moigne	Praha	1967	VŠ
2	Karel Šíp	Praha	1945	SŠ
3	Tomáš Páleníček	Praha	1976	VŠ
4	Libor Fleischhans	Mladá Boleslav	1959	SŠ
5	Jiří Bartoš	Ústí nad Orlicí	1984	VŠ
6	Daniela Kovářová	Ostrava	1964	VŠ
7	Dušan Dvořák	Olomouc	1962	VŠ
8	Jana Sieberová	Městec Králové	1965	SŠ
9	Lucie Brešová	Brno	1983	VŠ
10	Jan Petránek	Praha	1931	SŠ
11	Jan Libich	Ostrava	1975	VŠ
12	David Vávra	Praha	1957	VŠ
13	Pavel Suchánek	Praha	1972	VŠ
14	Petr Piřha	Praha	1938	VŠ
15	Marek Daniel	Praha	1971	VŠ
16	Zdenka Procházková	Praha	1926	VŠ
17	Jiří Stránský	Praha	1931	ZŠ ⁴
18	Robert Záruba	Praha	1967	VŠ
19	Kamila Rundusová	Praha	1990	SŠ
20	Marek Fanderlík	Hradec Králové	1995	SŠ
21	Jiří David	Rumburk	1956	VŠ
22	Martin Jára	Praha	1961	VŠ
23	Olga Lomová	Podbořany	1957	VŠ
24	Vladimír Karas	Praha	1960	VŠ
25	Kateřina Valachová	Brno	1976	VŠ
26	Petr Fořt	Tábor ⁵	1946	VŠ
27	František Ringo Čech	Praha	1943	SŠ
28	Ondřej Filip	České Budějovice	1977	VŠ
29	Jakub König	Česká Lípa	1978	SŠ
30	Helena Voldánová	Praha	1968	SŠ

² Počítáme k nim i Petra Fořta, který se sice narodil v Táboře, ale od raného dětství žil v Praze.

³ Údaje o narození jednotlivých hostů a jejich vzdělání byly získány z internetu nebo prostřednictvím e-mailové komunikace s některými hosty.

⁴ Z politických důvodů nedokončil gymnázium.

⁵ Od devíti měsíců svého života do 45 let žil v Praze.

2. Charakteristika internetového projektu DVTV

Projekt DVTV je jeden z hlavních videopořadů zpravodajského webu Aktuálně.cz., který vznikl poměrně nedávno, a to v roce 2014. Tento zpravodajský server, jehož provozovatelem je mediální dům Economia, patří k vůbec nejnavštěvovanějším českým internetovým stránkám svého druhu. Jak už samotný název napovídá, nalezne tu čtenář aktuální informace z domova, ekonomiky i ze světa. Společnost Economia si zakládá především na vysoké kvalitě žurnalistiky a na profesionálním zpracování publikovaného obsahu (Economia.ihned.cz/1). Cílem projektu DVTV je zprostředkovávat informace nebo názory seriózní formou.

Profesionalita se v projektu DVTV odráží již v osobách samotných moderátorů, po nichž je také pořad pojmenován⁶ a kteří stáli u jeho zrodu. Jedná se o Danielu Drtinovou a Martina Veselovského. Oba jsou to moderátoři vyznačující se velmi vysokou profesionální úrovní. Před založením DVTV pracovali v České televizi a patřili k moderátorským špičkám zpravodajské redakce, což dokazuje řada získaných ocenění. Veselovský byl vyznamenán Novinářskou cenou, Cenou Ferdinanda Peroutky, a stejně jako Daniela Drtinová také Cenou Karla Havlíčka Borovského (Cs.wikipedia.org/1).

Jak Veselovský, tak Drtinová tvoří velmi zkušenou moderátorskou dvojici. Martin Veselovský se moderování začal věnovat již po dokončení gymnázia. Čtrnáct let pracoval v Českém rozhlasu a šest let byl činný v České televizi, kde moderoval pořad Události, komentáře. Ten moderovala i Daniela Drtinová, která pracovala v České televizi přes dvacet let. Po neshodách s vedením ČT, kdy se obě strany rozcházely v názorech, co je a není nepřipustné ovlivňování ve zpravodajství, oba moderátoři z televize odešli a vydali se revoluční cestou internetové zpravodajské televize (DVTV, 30. 7. 2016).

Založení DVTV bylo od obou moderátorů a jejich pracovního týmu krokem dosti odvážným, neboť, jak říká sama Drtinová, v České republice do té doby neexistovala žádná internetová televize, jež by v tomto novém prostředí provozovala atraktivní, ale přitom seriózní publicistiku. Tvůrci DVTV se rozhodli natáčet interview o tématech, která mainstream nevysílá, ale která i přesto mají určitou hodnotu. Nejedná se o témata, o nichž pojednává denní tisk, ale která jsou hodnotná pro společnost tím, že

⁶ Drtinová Veselovský TV

se jim věnují lidé, kteří dosáhli významného vzdělání a zkušeností. Charakteristickým znakem interview je vážnost a důležitost obsahu (tamtéž). Ze 65 % se jedná o témata politická, ostatní rozhovory se týkají jiných důležitých a zajímavých událostí z České republiky (Show Jana Krause, 25. 4. 2014).

Prestižnost a formálnost pořadu dále také zřetelně signalizuje už pouhé oblečení obou moderátorů, a hlavně důsledné užívání spisovného jazyka. Oba moderátoři mluví až na naprosté výjimky spisovnou češtinou.

Pokud jde o četnost publikovaných rozhovorů, na internetových stránkách DVTV jsou zveřejňována denně průměrně dvě až tři videa. Na podzim roku 2015 se k moderátorské dvojici Drtinová a Veselovský připojil Filip Horký, s nímž vytvořili dohromady již přes 2000 rozhovorů (Economia.ihned.cz/2). Tento šestadvacetiletý moderátor má za sebou více než pět let praxe v České televizi jako sportovní reportér a redaktor zpravodajství ČT24. Poslední půlrok v ČT působil ve Studiu 6, kde připravoval svůj zpravodajský blok (Lidezpraxe.cz). Roku 2015 získal ocenění Novinářská křepelka (Cs.wikipedia.org/2).

O atraktivnosti témat pro diváky svědčí statistika sledovanosti. K datu 24. 2. 2017 dosáhla sledovanost 5,5 milionu uživatelů a počet zhlédnutých videí dosáhl 60 milionů (Economia.ihned.cz/2).

Pro úspěšnost pořadu rozšířila moderátorský tým v roce 2017 také Emma Smetana, bývalá moderátorka Televizních novin komerční televize Nova. Filip Horký začal od 28. února 2017 moderovat interaktivní, živě vysílaný pořad DVTV Forum, do kterého se nově zapojují i diváci (tamtéž).

Přípravu rozhovorů pojmají oba hlavní moderátoři Drtinová a Veselovský zcela rozdílně, jak sami řekli v jednom z rozhovorů o fungování DVTV. Zatímco Daniela Drtinová se více ponořuje do hloubky témat a důkladně se na rozhovory připravuje, Martin Veselovský mnohem více spoléhá na rešeršisty a zaměřuje se spíše na samotnou realizaci rozhovorů (DVTV. 30. 7. 2016).

Co se týče hostů a jejich přípravy na rozhovor, jsou jim s předstihem oznámeny okruhy a dílčí témata, o kterých se bude mluvit a na které se mohou předem připravit. Jedná se tedy, jak jsme již výše konstatovali, o polopřipravené rozhovory. Rozhovor se drží jednoho konkrétního tématu, ale na všechny předem zadané okruhy během rozhovoru nemusí dojít. Ve vztahu k tématům mluví hosté buď o sobě samých, vypráví

svůj životní příběh jako např. v případě osobností kulturního života, nebo hovoří o tématech týkajících se jejich profese a obsah rozhovoru je jim tedy také velice blízký. V souvislosti s profesními tématy hosté hájí většinou nějaké stanovisko nebo prezentují výsledky svého zkoumání apod.

Volba jazykového kódu u jednotlivých mluvčích není tak jednoznačná jako u moderátorů. Ti mluví výhradně spisovnou češtinou, neboť se to od nich i z hlediska jejich profese očekává. Oba moderátoři byli po dobu svého působení v České televizi vázání jejím Kodexem (viz dále), jenž se vztahuje i na jazykový projev pracovníků. Ve zpravodajských a publicistických pořadech jsou totiž dle tohoto kodexu hlasatelé, moderátoři a redaktoři povinni používat spisovný jazyk (Hoffmannová a kol., 2016, s. 310). Této zásady se oba moderátoři drží i v televizi DVTV.

Tak jako Drtinová a Veselovský zastávající v interview roli moderátora, jehož úkolem je mluvit spisovně, jsou i hosté podle Hedinové ovlivňováni svou rolí. Hedinová ve svém článku o vztahu jedince k jazykové normě v češtině a výběru jazykových prostředků v televizním diskursu uvádí čtyři možné role mluvčích, které mají vliv na volbu jejich kódu. Tyto role uvádíme v následující tabulce (Tabulka 4):

Tabulka 4: Role mluvčího v publicistickém pořadu (podle Hedin, 2010, s. 312)

Role	Prototypická jazyková varieta	Odpovědnost	Oprávnění
„Příklad“	Obecná čeština	Vypráví svůj příběh	Osobní zkušenost
Odborník	Spisovná čeština	Potvrzuje to, co se řeklo	Odborná znalost tématu
Názor	Obecná čeština/spisovná čeština	Vyjadřuje názor	Stanovisko, přesvědčení
Odpovědná role	Spisovná čeština	Poslouchá a brání se	Funkce, zastupuje úřad apod.

Mluvčí může během interview jednotlivé role střídat podle komunikační situace, což s sebou přináší i „přepínání kódů“. Užití spisovné či obecné češtiny však ještě ovlivňuje řada dalších faktorů, jako je např. znalost jazyka, komunikační záměr atd. (Hedin, 2010, s. 312).

V námi analyzovaných textech se vyskytují všechny čtyři výše uvedené role mluvčích. Typickou roli „Příkladu“ zastává např. Jana Sieberová, která vypráví svůj osobní příběh z praxe zdravotní sestry nebo Karel Šíp hovořící o své profesní dráze. Roli odborníka zastupuje jednoznačně astronom Vladimír Karas, jenž v rozhovoru

přibližuje laické veřejnosti nový astronomický objev. Svůj názor vyjadřuje a obhájí před Danielou Drtinovou František Ringo Čech a odpovědnou roli v interview hraje ministryně školství Kateřina Valachová.

3. Metodologie práce

Ke sběru materiálu byl použit online archiv televize DTV obsahující videozáznamy jednotlivých interview. K analýze sedmnácti z nich jsme využili jejich hotové přepisy dostupné ve výše uvedeném archivu. Zbýlých 13 videí jsme analyzovali bez těchto prepisů, kdy jsme se soustředili především na nejčastější nespisovné jevy, které se vyskytovaly v rozhovorech opatřených přepisy.

Ačkoli jde o texty mluvené, jsou v zájmu srozumitelnosti a pro naše účely přepsány běžným pravopisem, tedy nikoli foneticky. Získané přepisy jsme upravili tak, aby vyhovovaly naší analýze. Šlo nám o zachycení autentické podoby interview, a to především v nespisovných jevech, které jsme sledovali. Byla tedy doplněna vynechaná důležitá slova a dále byla opravena spisovná podoba slov, která nekorespondovala s mluvenou nespisovnou variantou, popř. naopak.

Z hlediska fonologického jsme se při rozboru textů soustředili na výskyt protetického *v-* (v Tabulce 5 pod pořadovým označením 1). Nejvíce sledovaných jevů však spadá do morfologické roviny jazyka. Zaměřili jsme se na konkurenci spisovných a nespisovných variant. Konkurencemi mezi variantami neutrálními a stylově vyššími nebo hovorovými se v této práci zabývat nebudeme. Pro přehled sledovaných hláskoslovných a tvaroslovných jevů přebíráme zčásti tabulku z publikace P. Sojky (2012, s. 16):

Tabulka 5: Přehled sledovaných jevů

Pořadové označení jevu	Sledovaný jev
1	konkurence nespisovného <i>vo-</i> a spisovného <i>o-</i> na začátku slova (např. <i>vokno – okno</i>)
2a	konkurence spisovné koncovky <i>-í</i> a nespisovné koncovky <i>-ej</i> na absolutním konci slova (typ <i>dobrý člověk – dobrej člověk</i>)
2b	konkurence spisovného koncovkového <i>-í</i> a nespisovného koncovkového <i>-ej</i> v pozici před souhláskou (např. <i>o dobrých lidech – o dobrejch lidech</i>)
3a	konkurence spisovné koncovky <i>-é</i> a nespisovné koncovky <i>-í</i> na absolutním konci slova (typ <i>hezke dítě – hezký dítě</i>)
3b	konkurence spisovného koncovkového <i>-é</i> a nespisovného koncovkového <i>-í</i> v pozici před souhláskou (např. <i>o hezkém dítěti – o hezkým dítěti</i>)
4	konkurence spisovného a nespisovného tvaru v 1. os. pl. kond. prez. slovesa <i>být</i> (<i>bychom vs. bysme</i>)
5	konkurence spisovné a nespisovné koncovky v Instr. pl. substantiv, adjektiv, zájmen (<i>-(xm)i vs. -(x)ma</i>)

Jelikož Čmejrková (2013, s. 244) uvádí (ne)dodržování tvarové koordinace při užití substantiv středního rodu v množném čísle jako velmi častý jev vyskytující se v mediálních dialogích, věnovali jsme v neposlední řadě pozornost také shodě neuter v plurálu (typ *ty mladý děvčata byly statečný*).

U jednotlivých výše zmíněných jevů jsme se soustředili na jejich výskyt ve vybraných textech. Sledovali jsme jejich rozložení ve všech zkoumaných textech. Zajímalo nás, v kolika textech se daný jev vyskytuje, v kolika textech má převahu nad jeho konkurenční variantou a kde se nevyskytuje vůbec.

V našem výzkumu jsme se na podrobnou analýzu jednotlivých nespisovných jevů zaměřili pouze u hostů DVTV. Vzhledem k charakteru televize DVTV jsme totiž předpokládali, že projev obou moderátorů bude spisovný. Soustředili jsme se tedy u nich pouze na konkrétní situace, kdy se v jejich projevu objevil nespisovný jev.

Výsledky analýzy jsme porovnali s výsledky výzkumu P. Sojky, jenž analyzoval mluvenou řeč v dialogických textech rozhlasové publicistiky, dále s korpusovými daty v *Morfologii mluvené češtiny* (dále jen MMČ) a s údaji v *Mluvnici současné češtiny 1* (dále jen MSČ1). V případě MSČ1 se jedná o publikaci, která je založená na průměrném mluveném a psaném úzu a snaží se popsat jazyk tak, jak skutečně vypadá (Cvrček a kol., 2015, s. 15). Kolektiv autorů vycházel z jazykového korpusu Oral2006, jenž obsahuje nepřipravené a neformální promluvy (Sojka, 2012, s. 80). Autorka MMČ čerpá z PMK, který sestává z neformálních promluv lidí, kteří se vzájemně znají, a z formálních promluv tvořených odpověďmi na otázky kladené podle jednotného dotazníku.

V závěrečné části jsme se pokusili pomocí zjištěných výsledků odpovědět na stanovené výzkumné otázky a vyvodit obecnější závěry.

4. Současná česká jazyková situace

Národním jazykem na území České republiky je jazyk český. Podle Chloupeka je národní jazyk „soubor integrovaných jazykových prostředků vymezených územně, současně je uvnitř diferencovaný funkčně i teritoriálně a stratifikovaný sociálně“ (Chloupek, 1986, s. 11–12). Z toho mj. vyplývá, že český národní jazyk nepředstavuje jeden konkrétní kód, kterým mluví a píšou všichni uživatelé. Vzhledem k jeho výše zmíněné diferencovanosti a stratifikovanosti se jedná o souhrn jazykových útvarů,

tzv. variet, jež jsou si strukturně blízké. Jelikož jsou tyto variety v neustálém kontaktu, dochází k jejich vzájemnému ovlivňování a prolínání a společně také podléhají vývojovým tendencím (Svobodová a kol., 2011, s. 7).

Odborná i laická veřejnost rozlišuje spisovnou a nespisovnou podobu českého jazyka, přičemž prestižním a reprezentativním útvarem českého jazyka je útvar spisovný v podobě psané i mluvené. Nespisovnou podobu českého jazyka představují dialekty, interdialekty a také slangy či argoty, v jejichž případě však ale nelze mluvit o útvarovém charakteru, jako je tomu u dialektů a interdialektů, neboť mají pouze vlastní prostředky slovníkové, popř. frazeologické (tamtéž).

V dnešní bohemistice přetrvává terminologická nejednotnost, co se týče jednotlivých útvarů národního jazyka. To lze vidět již na vymezení termínu spisovnost. Jak uvádí Krčmová, bohemistické spory a polemiky o tom, co je spisovnost, trvají už od 20. a 30. let dvacátého století. Před nástupem Pražského lingvistického kroužku byla spisovnost chápána ve smyslu správnost (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 42). Do dnešní doby lingvisté vedou spory o tom, jak by se dala spisovnost pregnantně definovat. Shodují se však víceméně na tom, že spisovný jazyk má národně reprezentativní funkci a je vhodný v projevech, kde jde mluvčímu o prestižní vyjadřování. Takto je spisovná čeština vymezena i v *Encyklopedickém slovníku češtiny (2002)*. Spisovná čeština tedy zůstává hierarchicky na nejvyšším místě mezi varietami národního jazyka. Hodí se pro vyšší stylovou úroveň, ve sféře veřejných a oficiálních projevů. Podle Kořenského není úkolem spisovné češtiny uspokojit všechny vyjadřovací potřeby společnosti, ale jen ty, které souvisí s oficiální komunikací (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 58). Spisovnost je podle jeho slov vhodná „tam, kde jde o významnou, závažnou komunikaci, ale také všude tam, kde se setkávají v nově vznikajících komunikačních vztazích lidé, kteří se neznají, jejichž vztahy nejsou blízké, důvěrné, dlouhodobé“ (Kořenský, 1992, s. 65). Po roce 1989 se spisovnost stala prostředkem k dosažení komunikačních cílů, a to jen ve vymezených komunikačních situacích. Toto komunikační pojetí se stalo i oficiálním výukovým principem ve školách (Svobodová, 2014, s. 75).

Termín spisovná čeština odkazuje primárně na psanost, jak to bylo chápáno za dob Jungmannových. Pod pojmem spisovný jazyk se v té době rozuměl jazyk psaný. Psanost byla ceněna jako stěžejní rys a hodnota jazyka (tamtéž, s. 57). Spisovná norma, která tedy primárně vychází z psaných textů, je kodifikována v mluvnících, slovnících a dalších příručkách jako jsou např. *Pravidla českého pravopisu* nebo *Výslovnost*

spisovné češtiny 1. Jak ale v současnosti poukazuje Cvrček (2015, s. 28) v *Mluvnici současné češtiny 1*, je termín „spisovnost“ spojován s psaností mylně, neboť toto spojení vede k tomu, že se zastírá základní rozdíl mezi psanou a mluvenou formou jazyka a od mluvčích se pak očekává, že v ideálním případě budou mluvit tak, jak píší, což je podle něj nereálné.

Zde vzniká otázka vztahu mluveného jazyka a spisovnosti. Spisovný jazyk se v psaných textech řídí ve většině případů kodifikací, kdežto spisovný jazyk mluvený bývá „odkázán na povědomí normy, na jazykový cit“ (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 65). Mluvená podoba spisovné češtiny je podle havránkovsko-běličovského označení nazývána češtinou hovorovou (Svobodová a kol., 2011, s. 7). Někteří bohemisté však existenci hovorové češtiny v tomto pojetí zavrhnou a podle Štíchy je to běžná čeština, která se používá v neutrálním hovoru (ani vyhraněně spisovná, ani vyhraněně nespisovná) (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 101). V takovém pojetí se tedy hovorová čeština používá v běžných neformálních komunikačních situacích a ztotožňuje se s termínem běžně mluvená čeština (tamtéž, s. 102). Podle Hronka a Sgalla je pak na území Čech a západní Moravy běžně mluveným jazykem obecná čeština (Sgall, Hronek, 1999, 184n.).

Obecná čeština je podle Cvrčka mluveným jazykovým útvarům, který vznikl přirozeným vývojem bez přímých zásahů lingvistů (Cvrček a kol., 2015, s. 30). Dnes je chápána dvěma způsoby. Jednak regionálně jako interdialekt, který má středočeský nářeční základ a vznikl nivelizací nářečí Čech, a jednak jako nadregionální mluvená varieta češtiny, která na velké části území přebírá komunikační funkce dříve přičítané hovorové češtině (Svobodová, 2014, 48). Hlavní funkcí obecné češtiny je funkce prostěsdělovací (Sgall, Hronek, 1999, s. 184n.). Názory bohemistů na šíření obecné češtiny se poněkud různí. V článku *Od školské spisovnosti ke standardní češtině* zastávají autoři názor, že obecná čeština je pro svou rozšířenost hlavním kandidátem na bezpříznakovou mluvenou formu češtiny (Čermák, Sgall, Vybíral, 2005, s. 111). Jejich uživatelů totiž podle nich stále přibývá, neboť upadají tradiční moravská nářečí, Moravané migrují do Čech a v neposlední řadě mají na šíření obecné češtiny vliv také masmédiá (tamtéž, s. 107). Tento názor však mnoho jiných bohemistů nezastává. Mezi ně patří např. Uličný, který na nedávné konferenci o jazykové situaci Moravy a Slezska konané v říjnu roku 2016 v Olomouci pojednal o stabilitě tradičních dialektů a spisovného jazyka. Podle něj na východomoravském a slezském (s výjimkou složky

zvukové) území spěje běžná mluva bezproblémově k mluvené spisovné češtině (Adam, 2016/2017, s. 197).

Už od 60. let minulého století diskutují lingvisté o definici tohoto útvaru národního jazyka a o jeho sblížení s češtinou spisovnou. Podle Krčmové se dnes obecná čeština prosazuje v mluvených, hlavně dialogických, projevech již jako tolerovaný prestižní kód (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 48). Kvůli všeobecnému užívání obecné češtiny v mluvených projevech se některé její prvky šíří do úzu. Ty se pak mění ve společné prostředky a je otázkou, zda tyto prvky kodifikovat (tamtéž, s. 47). V posledních 80 letech řada těchto jevů již kodifikována byla (Čermák, Sgall, Vybíral, 2005, s. 111). Sgall a Vybíral na konferenci ve Šlapanicích o spisovnosti a nespisovnosti zastávají stanovisko, že tvary obecné češtiny jsou obrozujícím zdrojem pro vývoj spisovné češtiny (Černá, 2006, s. 40n.). Na to upozorňoval již dříve i Havránek (Sgall, Hronek, 1999, s. 184n.).

Obecná čeština už několik desetiletí narušuje hranice spisovné češtiny, které se stávají propustnými, nejasnými, rozostřenými. Mezi prostředky spisovnými a nespisovnými je dnes široké přechodné pásmo jevů, které inklinují ke spisovnosti, ale dosud kodifikovány nebyly (Svobodová a kol., 2011, s. 10). V současné české jazykové situaci nepřetržitě probíhá proces demokratizace jazyka a integrování prvků z jiných variet do jazyka spisovného, což přispělo k rozdělení bohemistů na dva odlišné názorové tábory. Jedni bagatelizují tradiční koncept spisovnosti, neboť spisovná čeština je podle jejich názoru vytlačována expandující obecnou češtinou a druzí si zase naopak uvědomují, že obecná čeština nemá celouzemní platnost a zastávají názor, že chránit spisovnost je stále velmi žádoucí a potřebné pro příslušné komunikační situace (tamtéž, s. 8).

Na druhé straně jsou také lingvisté, kteří existenci obecné češtiny zpochybňují. Konkrétně je to např. Uličný hovořící o obecné češtině jako o chiméře. Ve svém článku *K teorii mluveného jazyka* také popírá její rozšiřování na střední Moravu (Uličný, 1995, s. 21n.). Podle něho „dochází nejvýš k míšení jazykových prostředků nebo nejvýš k míšení kódů (je-li obecná čeština kódem), nikoli k pronikání kódu jednoho“ (Uličný, 2004, s. 446). I Daneš považuje termín obecná čeština, stejně jako Krčmová, za vágní a chápe ji jako „fuzzy množinu specifických (zjednodušených) morfologických paradigmat a jistých hláskových alternant, přičemž její norma není jednotná ani stabilní“ (Daneš, 2004, s. 29).

Složité vztah mezi spisovnou a obecnou češtinou je tématem mnoha diskuzí. V návaznosti na tuto problematiku vyzvali bohemisté Čermák, Sgall a Vybíral roku 2005 lingvistickou veřejnost k diskusi o přechodu od chápání spisovnosti „jako černobílé správnosti“ ke standardu⁷, který pojímají jako pružný, neostře vymezený a jako možné řešení překlenutí rozdílu mezi spisovnou a obecnou češtinou (Čermák, Sgall, Vybíral, 2005, s. 113). Tímto přechodem ke standardu chtějí zabránit obávanému vývoji, že se spisovný jazyk stane útvarem knižním, nemluvným (Sgall, Hronek, 1999, 184n.).

Proti tomuto návrhu se postavil např. Adam, který hájil potřebu jasného vymezení kodifikace oproti nejasnému, vágnímu pojmu standard (cit. podle: Sojka, 2012, s. 22). Anglosaský pojem standard, přesněji jazykový standard, se sám o sobě potýká s nejednotným vymezením. Dle Nebeské je standard „soubor jazykových prostředků považovaných za správné“ (cit. podle: Svobodová, 2014, s. 28). Z toho vyplývá, jak uvádí Cvrček (2015, s. 28), že pro každou situaci, pro každý žánr a formu jazyka je standard jiný. Termín standard je deskriptivní a vychází ze skutečného užívání jazyka v mluvené a psané podobě (tamtéž, s. 29). V tomto případě je tedy chápán jako benevolentnější ve srovnání s kodifikací. V jiném pojetí, např. podle Palkové nebo *Nového encyklopedického slovníku češtiny*, je standard ztotožňován se spisovností (Dovalil, 2016).

Názory na českou jazykovou situaci nejsou tedy v lingvistické obci zcela jednotné. Bohemisté zastávají různá stanoviska, nicméně platí, že český národní jazyk lze rozdělit na češtinu spisovnou na jedné straně a teritoriální dialekty a interdialekty na straně druhé, přičemž hranice těchto dvou krajních pólů nejsou stabilní, ale rozostřené. Mezi těmito póly je přechodná vrstva prostředků ne plně spisovných, ale běžných ve standardním hovoru. D. Davidová mluví v tomto případě o tzv. střední vrstvě, „která upřednostňuje nespisovné prostředky“ a směřuje „k vytvoření relativně jednotného běžně mluveného jazyka, jenž vytlačuje spisovnou češtinu do oblasti slavnostních a oficiálních projevů (cit. podle: Sgall, Hronek, 1999, s. 184n.). Dále se mezi krajními póly ještě kromě této „střední vrstvy“ vágně pohybuje hovorový jazyk, obecná čeština a běžně mluvený jazyk (Müllerová, Hoffmannová, 1997, 42n.).

⁷ Termín standard není v české lingvistice nový. Byl užit např. již roku 1976 na mezinárodní konferenci o aktuálních otázkách jazykové kultury v Liblicích a dříve (KOMÁREK, 1981, s. 147n.).

V nedávné minulosti se v souvislosti s českou jazykovou situací hovořilo o diglosii, přičemž Daneš (1997, s. 14) dokonce označil české mluvčí za dvojjazyčné. Diglosie totiž spočívá v tom, že vysoký a nízký kód jsou od sebe přísně odděleny. V běžně mluvených situacích, v neoficiální a neformální komunikaci mluvčí používal jinou než spisovnou varietu národního jazyka. Spisovnou varietu pokládal za prestižní a očekával ji v příslušných oficiálních veřejných diskurzech a v některých takových případech se jí snažil sám používat (Svobodová a kol., 2011, s. 18). Od počátku 60. let 20. století však lingvisté vedou diskusi o tom, zda je vhodné označovat českou jazykovou situaci za diglotickou, neboť spisovné a nespisovné útvary se navzájem prolínají. V nedávné době se k tomuto tématu diglosie vyjádřil britský slavista Neil Bermel a v návaznosti na stírání jasných hranic mezi útvary národního jazyka a na prosazování nezřetelné „šedé zóny“ smíšených a nejistých komunikačních situací označuje českou jazykovou situaci za postdiglotickou (cit. podle: Svobodová 2011, s. 18).

Pokud bychom měli stručně charakterizovat současnou jazykovou situaci, dalo by se konstatovat, že vlastně hlavním tématem bohemistických studií je prolínání spisovných a nespisovných útvarů češtiny, přičemž je pozornost zaměřena především na mluvené projevy a jejich vliv na vývoj českého jazyka. Ve *Stylistice mluvené a psané češtiny* vydané roku 2016 už autoři dokonce pokládají otázku, zda neopustit tradiční pojetí jazykových útvarů a nezaměřit se spíše na „kontinuum komunikačních prostředků, z něhož se podle komunikačních potřeb vydělují soubory motivované funkčně, situačně i tematicky“ (Hoffmannová a kol., 2016, s. 34). Aktuální otázkou, kterou se lingvisté v souvislosti s prolínáním spisovných a nespisovných útvarů zabývají, je také otázka kodifikace. O problematice kodifikace referuje Dovalil ve své zprávě z würzburgské konference konané roku 2015. W. P. Klein na závěr této konference dokonce položil provokativní otázku, „zda s počátkem 21. století nepřichází éra, v níž se dožijeme konce kodifikace“ (Dovalil, 2015, s. 160).

5. Výzkum mluvené češtiny a jeho historie

Výzkum mluveného jazyka je oproti výzkumu jazyka psaného v mnoha ohledech náročnější. Analyzovat psanou formu jazyka je technicky snadnější, neboť není nutné získávat zvukový záznam textu a následně jej převádět do psané a počítačově čitelné podoby, jako je tomu v případě analýzy jazyka mluveného (Čermák, Sgall, 1997, 15n.). Ta vyžaduje větší technické zpracování, výzkum mluveného jazyka je náročnější

jak časově, tak samozřejmě i finančně (Cvrček, Richterová/3). Prvními moderními výzkumy opírajícími se o mluvený jazyk byly výzkumy dialektologické, které probíhaly už v 19. století. Patří k nim především výzkumy A. V. Šembery nebo F. Bartoše (Hlavsová, 1987, s. 141n.). S ohledem na výše zmíněná fakta o náročnosti výzkumů mluveného jazyka se však moderní reprezentativní výzkumy rozsáhlejšího charakteru, představované hlavně synchronními korpusy mluveného jazyka, realizovaly až v druhé polovině 20. století (Cvrček, Richterová/2).

Analýzy mluvené češtiny jsou založené na záznamech autentických promluv jednotlivých mluvčích. Důležitý pro výzkum je adekvátní výběr těchto mluvčích a mluvních situací. Jednotlivé výzkumy se od sebe liší právě svým zaměřením. Jejich výsledky jsou různé a často je nelze zobecňovat pro celé území České republiky. Výzkumník musí brát v potaz hlavně regionální původ mluvčích a další sociolingvistické faktory, jako je věk, vzdělání, pohlaví či povolání. Tyto faktory velmi ovlivňují výsledky výzkumu.

První moderní popisy mluvené češtiny interdialektického typu pocházejí z poloviny dvacátého století, jejich autory byli však zahraniční bohemisté. Morfologii mluvené češtiny popsal ve své monografii roku 1946 Francouz Marc Vey (Sojka, 2012, s. 23). V padesátých letech dvacátého století uveřejnila sovětská bohemistka A. G. Širokovová stať „o rozdílech mezi tzv. obecnou češtinou a spisovným jazykem i jeho formou hovorovou“ (Bělič, 1955, s. 115). Dále také v těchto letech zásadním způsobem přispěl k výzkumu americký bohemista českého původu Henry Kučera, který se stal v USA jednou ze zakladatelských osobností korpusové lingvistiky. Pomocí dotazníkového výzkumu popsal nejvýznamnější obecněčeské hláskoslovné jevy (Sojka, 2012, s. 23) a jak píší autoři Hronek a Sgall (1999, s. 184n.) ve svém článku, „otevřel tak cestu k poznání skutečné situace mluvené češtiny“.

V šedesátých letech minulého století se začal vyvíjet výzkum i na domácí půdě, o což se zasloužil mj. Bělič, který zaměřil svou pozornost na městskou mluvu. Pokládá tento výzkum za důležitý vzhledem ke zkoumání obecné a hovorové češtiny, o kterých se v tu dobu velice diskutovalo mezi předními českými lingvisty v časopise *Slovo a slovesnost*. Hovorová čeština měla totiž podle lingvistů zmírnit napětí mezi spisovnou a obecnou češtinou. Od počátku šedesátých let se také začal rozvíjet výzkum mluvené češtiny na univerzitní půdě. Skupina matematických lingvistů pracovala již

s magnetofonovými nahrávkami nepřipravených souvislých projevů, na kterých analyzovali všechny jazykové plány a slovní zásobu (Sojka, 2012, s. 24).

V sedmdesátých a osmdesátých letech se výzkum specializoval především na mluvu v jednotlivých městech, tedy v souladu s Běličovou výzvou. Mezi bohemisty, kteří zaměřili svou pozornost na městskou mluvu, patří např. M. Krčmová nebo B. Dejmek (Sgall, Hronek, 1999, s. 184). V této době významným způsobem přispěla k popisu mluvené češtiny také Brabcová, jejíž zájem se soustředil na úroveň mluvených projevů dětí, mládeže i starších mluvčích z hlediska jazykové kultury. Mezinárodní ohlas vzbudila její publikace *Mluvený jazyk v teorii a praxi (1987)*, v níž shrnula výsledky svých výzkumů (Martincová, 1995, s. 265n.).

V následujícím desetiletí soustřeďují jazykovědci svůj zájem na mluvený jazyk, především na češtinu běžné komunikace (Kloferová, 2006, s. 11n.). Je nadále zkoumána mluva v jednotlivých regionech České republiky a vznikají souhrnné práce popisující jazykovou situaci na našem území. K takovým pracím patří např. Danešova publikace *Český jazyk na přelomu tisíciletí* z roku 1997 nebo *Mluvená čeština na Moravě* D. Davidové z téhož roku a mnoho dalších (Sojka, 2012, s. 25).

Pro české lingvisty jako např. pro Sgalla, Hronka a jiné je dále v tomto období hodna pozornosti obecná (mluvená) čeština a tzv. střídání kódů. Sgall a Hronek ve společné monografii *Čeština bez příkras (1992)* popisují obecnou češtinu jako jazyk mateřský skoro každého Čecha z Čech a zaměřují se také na otázku častého střídání tvarů obecné češtiny s tvary spisovnými.

Jak dále uvádí Sojka (tamtéž), vznikají rovněž publikace analyzující mluvené projevy z hlediska textové lingvistiky, stylistiky, pragmatiky a teorie komunikace. Velmi přínosnými v tomto směru jsou analýzy J. Hoffmannové nebo O. Müllerové.

Důležitým počinem v jazykovém výzkumu je Český národní korpus (ČNK). Tento akademický projekt byl založen F. Čermákem roku 1994 při FF UK. Jedná se o „rozsáhlý soubor autentických textů (psaných nebo mluvených) převedených do elektronické podoby“ (Cvrček, Richterová/1). Díky němu je dnes možné provádět podložené jazykové výzkumy v rozsahu, který byl dříve nemyslitelný (tamtéž). ČNK zpřístupňuje řadu různých korpusů. Jednak jsou to korpusy psaného jazyka (jak synchronní, tak diachronní), jednak synchronní korpusy mluveného jazyka, mezi něž patří korpusy obecné – ORAL2006, 2008 a 2013 a specializované – Brněnský mluvený

korpus, Pražský mluvený korpus, SCHOLA2010 aj. Dále v rámci ČNK mohou jeho uživatelé pracovat i s cizojazyčnými korpusy (Cvrček, Richterová/4). Z těchto korpusových zdrojů vychází řada výzkumů a monografií popisujících mluvenou češtinu, jako je např. *Frekvenční slovník mluvené češtiny* (Čermák a kol., 2007), dále dnes tolik diskutovaná *Mluvnice současné češtiny* (Cvrček, 2010) nebo publikace Šonkové: *Morfologie mluvené češtiny: Frekvenční analýza (2008)* (Sojka, 2012, s. 26).

V neposlední řadě se v devadesátých letech do popředí zájmu jazykovědců dostalo také televizní vysílání. S vývojem masmédií je téma jejich jazyka pro bohemistické studie stále aktuální. Mluvenou češtinou v médiích se zabývali např. I. Svobodová, S. Čmejrková, J. Hoffmanová, M. Havlík, J. Kraus, P. Sojka a další. Jazykovou úroveň mediálních promluv z perspektivy teorie jazykové kultury, zvláště z hlediska spisovné normy, se zabývala Bozděchová (Hoffmannová a kol., 2016, s. 303). Důležitým počinem v tomto směru je specializovaný multimediální korpus mluvené češtiny DIALOG (2004). Tento korpus slouží výzkumu mediální komunikace a mluvené češtiny, neboť jsou v něm shromážděny jazykové projevy mediálních dialogických pořadů, a to formou audiovizuálních nahrávek a konverzačněanalytického přepisu (tamtéž, s. 304).

Jazyku současných masových médií věnoval velkou pozornost také Daneš (Bartošek, 2010, s. 349) nebo v posledních letech mj. švédská bohemistka Tora Hedinová (2010, s. 311), která se zabývala jazykovými varietami češtiny v médiích před pádem komunismu a po něm. Analýze fonologických alternací v televizních diskusních pořadech věnovala svou pozornost Concetta Maglione (2003).

V článku, který pojednává o situaci a potřebách výzkumu mluvené češtiny, uvádí Čermák a Sgall (1997, s. 15n.), že velmi důležité jsou pro výzkum aspekty jako pocity a postoje mluvčích k jazyku. Z tohoto hlediska prováděla v letech 1998–1999 Lenka Bayerová-Nerlichová svůj sociolingvistický výzkum mluvené češtiny, jehož výsledky shrnuje v německy psané publikaci z roku 2003 pod názvem *Sprachgebrauch vs. Spracheinstellung im Tschechischen. Eine empirische und soziolinguistische Untersuchung in Westböhmen und Prag*. Je zde popsán vztah „skupiny mluvčích ke spisovné a obecné češtině a to, jak jsou schopni a ochotni tyto dvě variety národního jazyka užívat v jazykové praxi a jak je ve skutečnosti užívají“ (Müllerová, 2004, s. 100). V roce 2011 vyšla další významná publikace k tomuto tématu, a sice publikace Jany Svobodové a kol., v níž kolektiv autorů představuje výsledky rozsáhlého dotazníkového

výzkumu týkajícího se vztahu široké veřejnosti ke spisovné češtině, jenž probíhal na celém území České republiky.

O tom, že je zkoumání mluvené češtiny pro společnost žádoucí, svědčí mnoho dřívějších apelů na bohemisty, jako např. již výše zmíněný Běličův. Výzkumů mluveného jazyka proběhlo v posledních sedmdesáti letech poměrně mnoho. Nicméně výzkumný projekt profesorky Hoffmannové, který probíhá v posledních dvou letech v Ústavu pro jazyk český AV ČR a je zaměřen na syntax mluvené češtiny, dokazuje, že popis mluvené češtiny je stále nezbytný a je nutné jej zdokonalovat.

6. Postoje mluvčích

Jak už bylo naznačeno v předchozí kapitole, důležité pro bohemistiku a její výzkumy jsou i postoje mluvčích k jazyku. V bohemistice se zájem o postoje mluvčích začal projevovat v 60. letech minulého století. K prvním počínům v tomto směru patří Danešova studie *Dialektické tendence ve vývoji spisovných jazyků* z roku 1968, která pojednávala o vztahu jazyka a společnosti. V této studii rozlišil Daneš postoje k jazyku na dva základní druhy, a to postoje racionální a iracionální (Čmejrková, 2010, s. 297). Postoje iracionální jsou typické pro laickou veřejnost. U běžných mluvčích se totiž míchají především emoce s útržky školských znalostí (Kraus, 2009, s. 33). Laická veřejnost netouží po změnách v kodifikaci, v tomto ohledu se chová až puristicky a snaží se spisovný jazyk chránit takový, jaký je (Čmejrková, 2010, s. 297), což se může zdát vzhledem k dnešní české jazykové situaci, která se vyznačuje stíráním hranic spisovné češtiny a prostupováním prvků nespisovných do její sféry, vcelku nepravděpodobné. Snad proto se také i dnes bohemisté zajímají o postoje mluvčích k češtině.

To, že postoje mluvčích k jazykové variantnosti a jejich názory na současný jazykový úzus nejsou lingvistům lhostejné, dokazuje několik reprezentativních dotazníkových výzkumů provedených v poslední letech ÚJČ AV ČR (tamtéž, s. 298). Jistě velmi přínosným je také v neposlední řadě již výše zmíněný průzkum Svobodové a kol. z roku 2010 týkající se fenoménu spisovnosti.

Jak provedené výzkumy ukázaly, není to, že mluvčí užívá nespisovný kód, ukazatelem jeho vztahu k jazyku. Jak píše Svobodová (2011, s. 75), řada laických mluvčích aktivně využívá spisovný jazyk pouze během povinné školní docházky. V každodenním životě má totiž u mnoha mluvčích dominantní postavení jazyk běžné

neformální komunikace, a proto používají běžní mluvčí ve většině případů své promluvy nespisovou varietu národního jazyka (obecnou češtinu nebo jiný dialekt/interdialekt), která je pro každodenní komunikaci charakteristická. Z toho však ale nelze usuzovat, že by mluvčí neměli ke spisovné češtině kladný vztah. Jak vyplynulo z výzkumů, dobře si uvědomují hodnotu spisovného jazyka a většina z nich je s to rozlišit, ve které situaci je žádoucí a vhodné tuto varietu použít. Mluvčí si tedy uvědomují funkci spisovné češtiny a v jistých odpovídajících komunikačních situacích, kdy sledují a zároveň signalizují vyšší cíle, k ní sami směřují. Často je ale také spisovnost očekávána, ba dokonce vyžadována i u druhých (Svobodová a kol. 2011, s. 185).

Respondenti v celonárodním průzkumu Svobodové byli schopni rozpoznat s ohledem na důvěrnost, stupeň zveřejnění, oficiálnost, formálnost, prestižnost, profesi či společenskou funkci, jaký jazykový kód je pro vyjadřování adekvátní. Neznamená to však, že sami mluvčí, kteří jsou si vědomi hodnoty a funkce spisovné češtiny, ji v situacích, kde by ji i oni sami očekávali, dokážou použít. Dotazovaní přiznali, že i když si všimají jazykové stránky komunikace a mají povědomí o normě spisovné češtiny, mají mnohdy s realizací spisovné češtiny potíže (tamtéž, s. 186).

I když se někteří mluvčí nedokážou vyjadřovat zcela spisovně, jejich kladný vztah ke spisovné normě dokazuje např. využívání jazykového poradenství při ÚJČ. Na tuto odbornou pomoc se obracejí jak v případě, že potřebují poradit se svým projevem, tak ale i v případě, kdy si chtějí ověřit, zda daný jazykový jev, který zaregistrovali v médiích, je z hlediska spisovnosti správný. Tento fakt je dokladem toho, že diváci, čtenáři a posluchači očekávají nejen „věcnou správnost sdělení v médiích, ale i správnost jazykovou (tedy i vhodnost a kultivovanost jazykového projevu)“ (Pravdová, 2008, s. 75).

Provedené výzkumy se tedy shodly na tom, že vztah uživatelů jazyka ke spisovnosti je všeobecně kladný. I když ne všichni dokážou spisovnou normu zcela dodržet, hodnotí spisovnost jako důležitou a v určitých situacích ji očekávají od druhých. U jednotlivých mluvčích lze ale pozorovat jisté nuance. Hodnota, jež je spisovné normě přiřítána, se může lišit u jednotlivých sociálních skupin nebo „ve vztahu k věku a pohlaví (mladší respondenti jsou tolerantnější k jazykovým a komunikačním aktualizacím, také muži jsou méně úzkostliví a nekompromisní ve svých postojích než ženy)“ (Svobodová a kol., 2011, s. 185). Názorová rozrůzněnost

na normu je však viditelná i v odborných kruzích, nejen u běžných mluvčích, což dokazují diskuze o spisovné a obecné češtině (tamtéž, s. 72).

7. Výběr jazykového kódu

S postoji mluvčích k jazyku nepochybně souvisí i volba určitého jazykového kódu v konkrétních komunikačních situacích. Jazykovým kódem se rozumí, podle Kořenského, „určitá znaková soustava, systém komunikačních prostředků a pravidel jejich užívání“ (Kořenský a kol., 1987, s. 28). Jelikož přirozené jazyky nejsou homogenními celky, ale skládají se dle P. Trosta ze souborů tzv. subkódů, mezi něž patří různé útvary národního jazyka (spisovná čeština, hovorová čeština, obecná čeština, interdialekt, nářečí apod.), musí si každý mluvčí zvolit, jaký kód (varietu) jazyka ve své řeči použije. Někteří mluvčí volí jazykový kód podle charakteru komunikační situace. Rozlišují mezi situacemi oficiálními a neoficiálními, formálními a neformálními, mezi formou psanou a mluvenou nebo mezi vyjadřováním intelektuálním a emocionálním atd. Jiní ale mohou naopak tyto parametry zcela ignorovat (Čmejrková a kol., 2011, s. 347).

Pokud mluvčí užije v hovoru různých kódů, např. spisovné češtiny a obecné, hovoří se o tzv. „střídání kódů“. Nejneutrálnějším anglickým termínem se tato situace označuje jako „code alternation“. Běžnější je však mezi lingvisty termín „code switching“, což v češtině znamená „přepínání kódů“. Přesněji jde o to, že mluvčí v jeden okamžik mluví např. spisovně a v jiný okamžik promluvy používá obecnou češtinu. Kódy se dají v jednotlivých momentech promluvy jasně identifikovat (Bermel, 2001, 16n.).

Motivací pro střídání/přepínání jednotlivých kódů v mluvě může být např. změna tématu nebo role. Jak bylo už zmíněno výše, mluvčí zastává v rozhovoru různé role. Jestliže je téma odborné a mluvčí má vystupovat jako odborník, profesionál, volí většinou spisovnou češtinu a užívá minimum dialektických či interdialektických prvků. Ve chvíli, kdy „začne hovořit o rodině, zálibách, koníčcích, přechází na projev nářeční (ve všech plánech)“ (Müllerová, Hoffmannová, 1997, 42n.). Jiným důvodem pro přepínání může být např. změna účastníků rozhovoru a s tím také spojená zdvořilost nebo snaha odlišit vyjadřování intelektuální od emocionálního, formální od intimního apod. (Čmejrková a kol., 2011, s. 205).

Kořenský ve své publikaci o komunikaci a češtině uvádí, že kolísání mezi spisovností a nespisovností má mnohdy charakter vědomé volby (Kořenský, 1992, s. 62). Podle Cvrčka by měl mít mluvčí právo na volbu jazykových prostředků, aby dosáhl svého určitého komunikačního záměru (Cvrček a kol., 2015, s. 28). Ke střídání kódů by však nemělo docházet dle Trosta v nezměněné komunikační situaci a rozhodně ne uprostřed jedné věty (Trost, 1976, s. 2). Jak píše Bermel, v promluvách se ale vyskytují i případy, kdy dokonce jedno slovo vykazuje rys jak spisovné, tak obecné češtiny. Uvádí pro to příklad „*opuštěný (děti)*“. Charakteristické pro obecnou češtinu je protetické *v-*, které by v tomto případě bylo v čisté obecné češtině užito. Výše uvedený příklad tedy ukazuje, že začátek slova se vyznačuje spisovností a kmenotvorná přípona je obecněčeského rázu. Tento případ nepokládá Bermel už za střídání kódu, nýbrž za mísení (Bermel, 2001, s. 16n.). Mísení kódů se nemusí vztahovat pouze na slova, ale též na věty či celé promluvy.

U některých mluvčích dochází ke střídání/přepínání či mísení záměrně, pokud tím tedy sledují nějaký záměr, nebo alespoň reflektovaně, jindy k tomu však dochází bezděčně a nereflektovaně (Čmejrková a kol., 2011, s. 205), což svědčí o neschopnosti mluvčího udržet stylovou úroveň. Ve *Stylistice mluvené a psané češtiny* dokonce její autoři pochybují o tom, zda lze ještě vůbec o přepínání a mísení kódů hovořit. Uvádí totiž, že „v procesu ‚rozhodování‘ mluvčích mezi alternativami v komunikaci asi většinou nedochází k apriorní a vědomé volbě určité variety“ (Hoffmannová, J., 2016, s. 34).

Jestliže je mluvčí schopen své střídání a mísení kódů reflektovat, snadno u něj pak může dojít ke spontánnímu jazykovému managementu (Čmejrková a kol., 2011, s. 205). Pod pojmem jazykový management se rozumějí korekční úpravy vlastní promluvy. Mluvčí si povšimne, že užil nechtěný výraz, vyhodnotí situaci, zda je potřebné se opravovat, naplánuje úpravu a následně ji provede (Nekvapil, 2002, s. 255n.). Oprava může probíhat dvojím způsobem. Buď mluvčí užitý nespisovný tvar vzápětí opraví (**některý některé dítě** vám to vysvětlí), nebo nespisovný tvar neopraví, ale následující tvar užije ve shodě s normou (mělo to **jiný rozměry, které** měly své kořeny) (Čmejrková a kol, 2013, 273). U tohoto druhého případu je však otázkou, zda se pokaždé jedná o jazykový management. Mluvčí totiž mohl následující spisovný tvar užít nereflektovaně. Pokud se mluvčí záměrně během své promluvy opravuje, dává tím

najevo svůj kladný postoj k jazykové normě a vyjadřuje svou ochotu se jí řídit (Čmejrková a kol., 2011, s. 174).

8. Jazyk médií

Výběr jazykového kódu se děje u mluvčích v mnoha případech záměrně. Tato volba je závislá na mnoha faktorech a jedním z nich je právě žánr rozhovoru, který má být realizován. Náš výzkum se zaměřil na interview internetové televize DVTV, proto bychom se v této kapitole chtěli krátce zmínit o současné situaci češtiny v médiích.

Vybrané rozhovory jsou mediálními dialogy, jež jsou definovatelné svou institucionálností. To znamená, že moderátor zastupuje v dialogu konkrétní instituci (zde DVTV) a předem jsou dány sociální role a statusy mluvčích. Co se týče pojmu interview, jedná se o takový rozhovor, který by se dal vymezit jistou seriózností a informativností. Je důležité, že se nejedná o ryze zábavní rozhovor, a sice tzv. talk show. (Čmejrková a kol., 2013, s. 45–46). V případě analyzovaných textů jde o publicistické rozhovory, kde má host v moderátorem řízeném rozhovoru zprostředkovat informace z oblasti vědy, ekonomiky atd. Ve většině případů vyžaduje moderátor po hostech, aby prezentovali svůj názor na danou věc nebo aby diváky seznámili s důvody, které je vedly k určitým rozhodnutím apod. Pomocí těchto interview si diváci mohou snadněji vytvořit na danou věc svůj vlastní názor (Hoffmannová a kol., 2016, s. 316).

V souvislosti s tímto žurnalistickým žánrem je také volen jazykový kód interview. Moderátor je ten, jehož profesí je řídit rozhovor a chovat se tak, jak od něj publikum očekává, tedy i co se týče jeho řečového projevu. Diváci totiž očekávají, že moderátoři jakožto profesionální mluvčí budou mluvit spisovně, očekávají vhodnost a kultivovanost jazykového projevu (Pravdová, 2008, s. 75). To dokazuje i časté využívání poradny ÚJČ, která poskytuje soustavnou poradenskou a konzultační činnost v oblasti českého jazyka. Sem lidé směřují své dotazy týkající se jazykových jevů zaregistrovaných v médiích. Jak shrnuje ve svém článku Vybíral, často jsou to dopisy kritické, ba přímo „pranýřující jistý prohřešek proti správné češtině“, nebo se jedná o dopisy vyjadřující sympatie/nesympatie moderátorovi (Vybíral, 2008, s. 81). Že lidem jazyk v médiích není lhostejný dokazuje ve svém článku i Čmejrková, která se zabývala rozhlasovým pořadem, v němž moderátor s hostem a posléze i s telefonujícími posluchači diskutovali o úrovni češtiny v médiích (srov. Čmejrková a kol., 2011,

s. 230n.). Poradnu ÚJČ ale nevyužívají jenom diváci, nýbrž i samotní pracovníci médií. Česká televize si dokonce nechává zpracovávat jednou za půl roku od ÚJČ úroveň vysílání (Hoffmannová a kol., 2016, s. 310). Aby bylo zaručeno, že projevy hlasatelů, moderátorů a redaktorů budou kultivované, má Česká televize a Český rozhlas svůj Kodex, který se mimo jiné týká i jazykového projevu. Podle Kodexu České televize, který je volně přístupný na webových stránkách této instituce, „jsou moderátoři a redaktoři zpravodajských a aktuálně publicistických pořadů povinni se vyjadřovat v pořadech zásadně spisovným jazykem, ledaže by citovali“ (Kodex ČT, 2003, s. 20). Mezi další dokumenty korigující projevy zaměstnanců patří např. v České televizi tzv. seznam zakázaných slov (Hoffmannová a kol., 2016, s. 311–312).

Vyjadřování moderátorů i hostů je tedy hodnoceno institucemi, odborníky i laickou veřejností. Moderátor by měl dodržovat profesionální mluvní standard, a to i v případě, že jeho partner v dialogu mluví obecnou češtinou nebo nářečím. Palková hodnotí přizpůsobení se moderátora nižšímu stylu řeči partnera jako „falešný rys lidovosti“, který může působit nepříznivě, neboť je tak dáváno najevo podceňování partnera i publika (cit. podle: Hoffmannová a kol., 2016, s. 299). Je tedy otázkou, do jaké míry se moderátor nechá ovlivnit řečí svého dialogického partnera. Jazykové ovlivňování však působí i opačným směrem, a sice od moderátora k hostu. Jak uvádí Hedinová, jedním z faktorů ovlivňujících výběr jazykového kódu je právě jazyk moderátora (Hedin, 2010, s. 311).

Na druhé straně se ale v mediálním diskurzu projevuje tendence k demokratizaci. Tato tendence zasáhla českou mediální praxi na počátku 90. let a projevuje se sílícím jazykovým uvolněním. Hlavním projevem je tzv. konverzacionalizace, kdy se z dialogu vytrácí oficiálnost a ten tak nabývá povahy nezávazné konverzace. Účastníci této konverzace pak mnohem více užívají nespisovné prostředky, uvolněnější syntax atd. (Čmejková a kol., 2011, s. 323) Konverzacionalizace není typická pouze pro pořady zábavní, ale tato „deformalizace stylové polohy“ postihuje i pořady publicistické a zpravodajské (cit. podle: Čmejková, 2008, s. 93).

Vzhledem k tomu, že se jedná o mediální diskurs, působí tyto tendence v jazyce na nejširší veřejnost a mají tak vliv i na současný jazyk (tamtéž, s. 87). Podle Chloupka jsou média dokonce považována za „pole jazykového vývoje“ (cit. podle: Pravdová,

2008, s. 75). Není tedy překvapující, že jsou pro lingvisty média velmi důležitým a častým pramenem pro poznávání normy a jejích vývojových tendencí.

II. Analýza vybraných jevů

V tomto oddíle diplomové práce se budeme zabývat analýzou vybraných nespisovných jevů, které jsme ve zkoumaných textech zaznamenali. Jednotlivé jevy jsme rozčlenili do dvou oddílů. Ve fonologickém oddíle se budeme zabývat jedním hláskoslovným jevem, a to protetickým *v-*. V oddíle morfologickém pojednáme o výskytu změny [í] > [ej] v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou, o změně [é] > [í] taktéž v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou a dále o dvou tvaroslovných jevech, jimiž je konkurence spisovného a nespisovného tvaru 1. os. pl. kond. prez. slovesa *být* (*bychom* vs. *bysme*) a konkurence spisovné a nespisovné koncovky v instr. pl. substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek (*-(xm)i* vs. *-(x)ma*). Posledním zkoumaným jevem v této kapitole je shoda neuter v plurálu (typ *ty mladý děvčata byly statečný*).

Při výběru sledovaných jevů jsme vycházeli z výzkumu P. Sojky a vybrali jsme jevy, které se v našich textech vyskytují nejčastěji. Zohlednili jsme i tvrzení Čmejkové, že v mediálních dialozích se velmi často vyskytuje konkurence spisovných a nespisovných tvarů u shody neuter v plurálu (Čmejková a kol., 2013, s. 244), a zařadili jsme ji také mezi vybrané jevy. Dále jsme vycházeli ze stupnice místního a funkčního rozšíření výskytu obecněčeských jevů sestavené podle Sgalla a Hronka. Ti rozlišují čtyři varianty podle zeměpisného rozšíření, a sice od podoby „široce užívané v běžném hovoru na téměř celém území češtiny“ až po podoby regionální. Dle funkce odstupňovali jevy do tří skupin od podoby užívané i ve spisovném hovoru po podoby vyhraněně nespisovné (Sgall, Hronek, 1992, s. 28). U některých morfologických jevů budeme na toto jejich hodnocení odkazovat. V neposlední řadě jsme vzali v úvahu upozornění A. Sticha, který roku 1980 na konferenci o jazykové kultuře konstatoval, že češtině chybí v některých případech stylově neutrální prostředky. K nim patří případ 1. os. pl. kond. prez. slovesa *být*, kdy tvar *bychom* je považován za knižní a *bysme* za nespisovný (Sgall, Hronek, 1992, s. 23). Proto zařazujeme i tento jev do naší analýzy, byť není v textech výrazně zastoupen.

Celkový přehled sledovaných jevů uvádíme v následující tabulce (Tabulka 6):

Tabulka 6: Celkový přehled sledovaných jevů

Pořadové označení jevu	Sledovaný jev
1	konkurence nespisovného <i>vo-</i> a spisovného <i>o-</i> na začátku slova (např. <i>vo</i> kno – <i>o</i> kno)
2a	konkurence spisovné koncovky <i>-í</i> a nespisovné koncovky <i>-ej</i> na absolutním konci slova (typ <i>dobrý člověk</i> – <i>dobrej člověk</i>)
2b	konkurence spisovného koncovkového <i>-í</i> a nespisovného koncovkového <i>-ej</i> v pozici před souhláskou (např. <i>o dobrých lidech</i> – <i>o dobrejch lidech</i>)
3a	konkurence spisovné koncovky <i>-é</i> a nespisovné koncovky <i>-í</i> na absolutním konci slova (typ <i>hezké dítě</i> – <i>hezký dítě</i>)
3b	konkurence spisovného koncovkového <i>-é</i> a nespisovného koncovkového <i>-í</i> v pozici před souhláskou (např. <i>o hezkém dítěti</i> – <i>o hezkým dítěti</i>)
4	konkurence spisovného a nespisovného tvaru v 1. os. pl. kond. prez. slovesa <i>být</i> (<i>bychom</i> vs. <i>bysme</i>)
5	konkurence spisovné a nespisovné koncovky v Instr. pl. substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek <i>dvě, tři a čtyři</i> (<i>-(x)m</i> i vs. <i>-(x)ma</i>)
6	konkurence spisovných a nespisovných tvarů u shody neuter v plurálu (typ <i>ty mladý děvčata byly statečný</i>)

1. Fonologie

1.1. Protetické *v-* (Vono je to složitější. Zmatek v tom dělají právě vodborníci.)

Protetické *v-* je neetymologická hláska vyskytující se před náslovným vokálem *o*. V češtině se začíná objevovat ve 14. století. V následujících stoletích se šířilo dále a dnešního územního rozsahu dosáhlo přibližně v 16. století. Vyskytuje se v nářečích v Čechách (kroměoudlebského okraje) a v západní polovině Moravy. (Lamprecht, Šlosar, Bauer, 1986, s. 98n.). Na východní polovině Moravy včetně Olomouce ve starém nářečí protetické *v-* nebylo. Na brněnském území se sice vyskytovalo, ale nyní se jedná o ústupový prvek (Sgall, Hronek, 1992, s. 33). O ústupu protetického *v-* v obecné češtině se mluví od počátku 60. let 20. století (Bělič a kol., 1961, s. 98n.). Vývojovým tendencím týkajících se užívání proteze u pražských mluvčích se zabýval Kodýtek. Na základě výzkumu založeného na Pražském mluveném korpusu konstatoval, že k ústupu protetického *v-* dochází v neformálních promluvách pouze u žen, především s vyšším vzděláním. U formálních promluv se výskyt protetického *v-* zvyšuje, zejména u mluvčích s vyšším vzděláním (cit. podle: Sojka, 2012, s. 59). Ústup proteze u pražských mluvčích předběžně potvrdil rovněž J. Chromý (2015, s. 37n.), který srovnával výskyt protetického *v-* u těchto mluvčích v sedmdesátých letech a v roce 2015. Vzhledem k výše popsanému zeměpisnému rozšíření protetického *v-* řadí Sgall s Hronkem tento jev na stupeň (2).

Co se týče funkční stupnice, nelze protetické *v*- jasně přiřadit k jednomu konkrétnímu stupni, neboť je u jednotlivých slov situace různá. Existují slova, která jsou víceméně knižní, technická nebo oficiální a podoba s *vo*- se u nich neuzívá (např. *organizace*). Stejně tak se varianta s protetickým *v*- nevyskytuje (nebo jen zřídka) např. u slov jako *ovoce*, *ovce* nebo *otec*. Pak jsou tu na druhé straně ale slova, která se s protetickým *v*- užívají běžně (*voko*, *von*, *vod* atd.) (Sgall, Hronek, 1992, s. 33).

V naší analýze konkurence spisovné a nespisovné varianty s protetickým *v*- jsme se zabývali jak plnovýznamovými, tak neplnovýznamovými slovy. Do souhrnného výčtu slov s potenciálním výskytem protetického *v*- nezařazujeme slova cizího původu, neboť u nich není opěrné *v*- časté (Cvrček a kol., 2015, s. 68). Jelikož je možnost potenciálního výskytu protetického *v*- ve zkoumaných textech velmi vysoká a cílem této práce není podrobná statistika výskytu jevů, provedli jsme podrobnější analýzu u textů opatřených přepisem a po vyvození závěrů z těchto textů jsme analyzovali texty bez přepisů. Soustředili jsme se na sociolingvistické faktory, které by užití protetického *v*- mohly ovlivňovat a dále také na to, zda má vliv na užívání protetické *v*- téma interview, role mluvčího či moderátor. V neposlední řadě jsme se zaměřili na promluvu obou moderátorů. Vycházeli jsme z celkového charakteru televize DVTV a předpokládali jsme u moderátorů spisovnou mluvu, nicméně nás ale zajímalo, zda nastane situace, kdy moderátor přece jen nespisovný jev ve svém projevu užije. Na závěr je porovnán výskyt nespisovné varianty v námi zkoumaném vzorku s výsledky výzkumu P. Sojky a s dvěma korpusovými zdroji.

V následující tabulce uvádíme celkový přehled výskytu protetického *v*- v textech opatřených přepisem:

Tabulka 7: Přehled výskytu protetického *v*- v textech opatřených přepisem

T1*	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/76)**	47,22 % (17/36)	0 % (0/29)	-	-	0 % (0/56)	4,12 % (4/97)	0 % (0/71)	-	6,90 % (2/29)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
-	1,59 % (10/63)	-	22,41 % (13/58)	34,55 % (19/55)	6,25 % (1/16)	-	4,88 % (2/41)	-	-
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
-	-	-	0 % (0/36)	-	45,90 % (28/61)	20,97 % (13/62)	-	69,57 % (32/46)	0 % (0/47)
Celkový podíl obecněčeské varianty <i>v</i> -: 16,04 % (141/879)									

*T1–30 označuje číslo vybraných textů

** U každého textu uvádíme procentuální výskyt zkoumaného jevu. V závorkách je pak zjištěný počet nespisovné varianty/potenciální výskyt, kdy potenciálním výskytem rozumíme všechny možné pozice, kde by se nespisovný jev mohl v textu vyskytnout (počet výskytu nespisovné varianty + počet výskytu spisovné varianty).

Tyto údaje doplňujeme další tabulkou se sumární statistikou týkající se pásma výskytu obecněčeské varianty, počtu textů s absolutní převahou obecněčeské varianty a počtu textů s absencí obecněčeské varianty:

Tabulka 8: Další údaje k výskytu protetického *v-* v textech opatřených přepisem

Počet textů s potenciálním výskytem protetického <i>v-</i>	17 (879 výskytů)
Pásmo výskytu OČ varianty (v %)	0–69,57
Počet textů s absolutní dominací OČ varianty	0
Počet textů s nulovým výskytem OČ varianty	6

Z údajů v obou tabulkách vyplývá, že protetické *v-* nemá ani v jednom z vybraných textů absolutní převahu. Přibližně v jedné třetině textů se nevyskytlo vůbec. Podíváme-li se blíže na procentní zastoupení protetického *v-* ve vybraných textech, zjistíme, že u dvou třetin se pohybuje jeho výskyt v pásmu 0–22,41 %, což poukazuje na skutečnost, že protetické *v-* se v těchto případech nevyskytuje buď vůbec, nebo je pouze jevem okrajovým. U tří textů se výskyt pohybuje od 34,55 do 47,22 %, jedná se tedy u nich o jev občasný. Pouze u jednoho mluvčího jsme zaznamenali výskyt pravidelný, převažující. Tento mluvčí pochází České Lípy. Celkově tedy můžeme shrnout, že se v analyzovaných textech jedná v případě protetického *v-* o jev okrajový, nepravidelný. V souvislosti s výše uvedenými informacemi o územním rozšíření obecněčeského *v-* chceme upozornit na případ Dušana Dvořáka, mluvčího z Olomouce, v jehož mluvě jsme, byť v nízkém zastoupení, tento jev zaznamenali. Dle Sgalla a Hronka (1992, s. 33) by se protetické *v-* u mluvčích z Olomouce a z východní poloviny Moravy vyskytovat nemělo. Ostatní případy, ve kterých se tento jev vyskytl, jsou případy mluvčích z Prahy.

Pro lepší přehled procentuálního zastoupení protetického *v-* v našich textech doplňujeme výše zmíněné informace následující tabulkou (Tabulka 9):

Tabulka 9: Rozložení výskytu protetického v- v textech opatřených přepisem

Počet textů s podílem proteze 0–10 %	Počet textů s podílem proteze 10–25 %	Počet textů s podílem proteze 25–60 %	Počet textů s podílem proteze 60–100 %
11 (6)*	2	3	1 (0)**

*kolikrát se vyskytlo 0 %

**kolikrát se vyskytlo 100 %

U videí, která nebyla opatřena přepisem, jsme nepočítali potenciální výskyt protetického v-, neboť vzhledem k cíli naší práce jsme to nepovažovali za nutné. Zaměřili jsme se na to, ve kterých textech, u jakých mluvčích a do jaké míry se protetické v- vyskytuje a ve kterých textech nikoli. V následující části tedy popíšeme situaci v takto analyzovaných videích.

Ze třinácti analyzovaných projevů, jež nebyly opatřeny přepisem, se u čtyř z nich protetické v- nevyskytlo ani jednou. Kromě promluvy Lucie Brešové (původem z Brna) šlo o promluvy výrazně tíhnoucí ke spisovnosti. Okrajovým jevem bylo opěrné v- v dalších pěti případech, z nichž dva také výrazně tíhnou ke spisovnosti (Olga Lomová a Libor Fleischhans). Ostatní tři řadíme z hlediska užívání spisovných a nespisovných prostředků do širokého pásma kolísání mezi oběma póly. Další dvě promluvy hostů se vyznačují celkovou nespisovností. Obě tyto promluvy vykazovaly největší zastoupení protetického v-. Jedná se o případ Kamily Rundusové (přibližně 40 výskytů) a Jiřího Davida (přibližně 27 výskytů). Oba mluvčí pochází z Čech (Praha, Rumburk). Nezaznamenali jsme tedy text, který by byl charakterizován jako celkově nespisovný a nevykazoval výskyt výše zmíněného jevu. Za zmínku však také stojí promluva Martina Járy, jehož projev míří k celkové spisovnosti. Jediným výrazným nespisovným prvkem v jeho jinak spisovné, co se týče námi analyzovaných prvků, mluvě, bylo právě protetické v- (zaznamenáno 17 výskytů). Jedná se tedy o jediný případ ze všech třiceti interview, kde se u spíše spisovného projevu hosta objevuje protetické v-. Všichni mluvčí, u nichž se proteze vyskytla alespoň jednou, pochází z Čech.

Ze zjištěných skutečností lze tedy souhrnně konstatovat, že protetické v- se vyskytuje ve všech textech charakterizovaných jako celkově nespisovné (8 případů). U textů čistě spisovných nebo mířících ke spisovnosti se tento nespisovný jev nevyskytuje vůbec nebo pouze ojediněle. Výjimkou je však Martin Jára, u něhož si tuto skutečnost vykládáme jako výrazný prvek jeho idiolektu. V projevech, které oscilujících

mezi spisovností a nespisovností, tak jednoznačná situace není, pásmo výskytu protetického *v*- je zde široké.

Mluvcí, u kterých se tento jev vyskytl alespoň jednou, jsou kromě Dušana Dvořáka původem z Čech. U ostatních čtyř mluvčích z moravskoslezské části republiky se protetické *v*- nevyskytlo. V případě dvou mluvčích z Brna by se tedy v tomto ohledu dalo souhlasit se Sgallem a Hronkem, kteří charakterizovali tento jev jako ústupový prvek (srov. Sgall, Hronek, 1992, s. 33). Co se týče souvislosti věku mluvčích s užitím protetického *v*-, nelze v tomto případě hovořit o vázanosti na věkovou skupinu, neboť se opěrné *v*- vyskytovalo jak u mluvčích starší generace, tak u mluvčích generace mladší. Jelikož se nespisovná varianta vyskytuje u mluvčích se středoškolským i vysokoškolským vzděláním, nedá se mluvit ani o vázanosti na vzdělání. V návaznosti na Kodýtku ale můžeme zdůraznit, že se proteze objevuje i u pražských vysokoškolsky vzdělaných mluvčích. Nicméně se ale v našem vzorku ukázalo, že mnohem větší souvislost má užívání protetického *v*- s profesí a rolí hosta v interview. Tam, kde se objevovalo ve větší míře, se jednalo o rozhovory, v nichž mluvčí zastával roli „Příkladu“ nebo „Názoru“ a často se jednalo o osobnosti kulturního života. Dalším faktorem, který užívání proteze ovlivnil, je pohlaví mluvčích, protože i v případě, kdy ženy měly v interview roli „Příkladu“ nebo „Názoru“, protetické *v*- neutily (vyjma již výše zmíněnou Kamilu Rundusovou). Jelikož nemáme konkrétní údaje o potenciálním výskytu proteze v promluvách bez přepisu, můžeme procentuální rozdíl výskytu proteze mezi muži a ženami stanovit pouze přibližně. Z videí, ke kterým jsme měli jejich přepis, jsme vypočítali průměrný potenciální výskyt proteze na jeden text. Tento průměrný potenciální výskyt jsme pak vztáhli i na interview bez přepisů a došli jsme k výsledku, že muži užívají protezi o 10,54 % více než ženy. V poměru ale k ostatním zkoumaným jevům je tento rozdíl mezi muži a ženami nejmenší.

Jak už bylo zmíněno v charakteristice projektu DVTV, oba moderátoři mluví spisovně, jak se od nich a také od charakteru televize DVTV očekává. Protetické *v*- se v jejich promluvách zpravidla nevyskytovalo, až na dvě výjimky, které jsme zaznamenali. Martin Veselovský užil protezi při rozhovoru s Pavlem Suchánkem ve slově *ostatek*. V řeči Pavla Suchánka jsme protetické *v*- zaznamenali v jednom případě. Nelze tedy usuzovat, že by byl moderátor ovlivněn užíváním tohoto jevu u hosta. Snad by to mohlo být motivováno jinými četnými nespisovnými prvky, které host ve své promluvě užil. Nedošlo totiž ani ke změně tématu nebo atmosféry ve studiu.

Je tedy těžké zhodnotit, co k tomu moderátora motivovalo. Jiná situace nastala v rozhovoru Daniely Drtinové s Markem Danielem. V jeho řeči byla proteze zaznamenána v poměru 34,55 %. V okamžiku, kdy se situace odlehčila, což dokazuje i smích moderátorky, jsme zaznamenali v její promluvě slovo *vobjeví se*. V tomto případě usuzujeme, že k užití došlo vlivem projevu hosta a změnou situace.

Pokud bychom měli srovnat naše výsledky s výzkumem P. Sojky a údaji v MMČ a MSČ1, budou se naše výsledky blížit výsledkům P. Sojky, který udává podíl proteze v jeho zkoumaných textech polooficiálního a polopřipraveného charakteru 18,22 % (Sojka, 2012, s. 61). MSČ1 udává výskyt proteze u jednotlivých slov. Pro ilustraci vybíráme procentuální zastoupení u slov, která byla v našich textech nejfrekventovanější: proteze u předložky *o* 80 % (Cvrček a kol., 2015, s. 338), u zájmen *on(a/o/i/y)* 95 % (tamtéž, s. 257). V MMČ je uveden procentuální údaj o výskytu proteze u zájmen *on(a/o/i/y)* 94 % (Šonková, 2008, s. 115). Statistiky v obou těchto publikacích vycházejí z textů neformální a nepřipravené promluvy, proto je procentní zastoupení proteze tak vysoké. U našich 17 textů opatřených přepisem vyšel podíl proteze 16,04 %. Předpokládáme, že by se tento výsledek po důkladné analýze videí bez přepisu příliš nelišil, neboť poměr textů, kde bylo protetické *v*-jevem pouze okrajovým, byl přibližně stejný jako u interview s přepisy. Kdybychom opět vypočítali procentuální výskyt proteze pomocí průměrného potenciálního výskytu, dospěli bychom k výsledku 16,31 %. Údaje se tedy opravdu neliší. Při porovnání těchto dat je zřejmé, že v případě proteze záleží na tom, jestli jde o projev neformální a nepřipravený, nebo oficiálnější a připravenější. Nasvědčovalo by to tomu, že mluvčí si nespisovnost protetického *v*- uvědomují a pokládají za nevhodné ho v polooficiálním projevu užívat.

2. Morfologie

2.1. Změna [í] > [ej]

Diftongizace [í] > [ej] se začala projevovat v literárních památkách koncem 14. století a k dalšímu jejímu šíření docházelo hlavně v 15. století. Změna zasáhla nářečí v Čechách (pravděpodobně se zpožděním v jihozápadním okraji), nářečí středomoravská a přechodné pásmo mezi nářečími středomoravskými a východomoravskými. Změna, dle *Historické mluvnice češtiny*, proběhla přes

mezistupeň, a sice přes artikulačně poněkud snížené a povolné y (Lamprecht, Šlosar, Bauer, 1986, s. 107n.).

Podobně jako změna [é] > [í], je tato změna jedním z hlavních znaků, které odlišují obecnou češtinu od spisovné (Sgall, Hronek 1992, s. 30). U obecněčeské varianty *ej* rozlišujeme tři různé pozice. Tato varianta se může vyskytovat v absolutním konci slova (*mladej*), v konci slova před souhláskou (*mladejch*, *mladejm*, *mladejma*) a v kmenech slov (*bejt*, *přemejšlet*).

Na poslední jmenovanou variantu jsme se v rámci našeho výzkumu nezaměřili z několika důvodů. Změna [í] > [ej] v kmenech slov totiž není v projevech tak běžná jako v koncovkách a ne u všech slov se vyskytuje stejně často (Sojka, 2012, s. 53). Mezi jednotlivými slovy jsou rozdíly ve funkčním využití. Některá slova jsou v běžném hovoru užívaná málo, proto je i jejich varianta s *ej* málo frekventovaná (*nazývat*) (Sgall, Hronek 1992, s. 32). Jiná slova mají v kmenech *-ej-* lexikalizované (*cejtit*, *mlejn* atd.) a v některých případech bývají v projevech spisovných užívány jenom podoby s *-ej-*, např. *odprejsknout* (cit. podle: Sojka, 2012, s. 54). Některá slova, jako *brejle*, jsou i spisovná. Dalším důvodem, proč tento obecněčeský jev nebyl do analýzy zahrnut, byl jeho velmi nízký výskyt ve zkoumaném vzorku. Nevyskytoval se ani v polovině vybraných textů a pokud se v nich objevil, tak v rozmezí 1–7 výskytů. Šlo o texty výrazně nespisovné nebo oscilující mezi spisovností a nespisovností. Zaznamenan byl pouze v jedné z promluv výrazně tíhnoucí ke spisovnosti (text 4). Z tak nízkého záznamu tohoto jevu a jeho výskytu zpravidla v nespisovných promluvách mluvčích z Čech vyvozujeme, že se jedná o typicky obecněčeský jev, který je vnímán jako vyhraněně nespisovný.

V morfologickém oddíle se tedy zaměříme na výskyt změny [í] > [ej] v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou v adjektivní deklinaci. Změnu [í] > [ej] zařazujeme do tohoto oddílu, neboť se projevuje tvaroslovně. Oba zmíněné výskyty stručně charakterizujeme dle Hronkovy a Sgallovy stupnice, představíme výsledky našeho výzkumu a následně je porovnáme s referenčními zdroji.

Varianta *ej* v absolutním konci slova se vyskytuje častěji než v absolutním konci slova před souhláskou (Sojka, 2012, s. 76). Sgall s Hronkem řadí *ej* v absolutním konci slova na stupnici na úroveň (1)(a). Jedná se tak podle nich o jev běžný v celých Čechách a na velké části západní a jižní Moravy a v nářečí na východ od Brna, a to i v hovoru chápaném jako spisovný. Naopak *ej* v konci slova před souhláskou tak rozšířené dle

zařazení na stupnici není. Do spisovné mluvy varianta *-ejX* neproniká a je rozšířená pouze v Čechách a zčásti na západní Moravě. Autoři hodnotí tento jev jako (3)(b) (Sgall, Hronek 1992, s. 32). Tento rozdílný výskyt budeme sledovat i v našem výzkumném vzorku.

2.1.1. Změna [í] > [ej] v absolutním konci slova (nějakej skrytej exhibicionismus)

Varianta *-ej* v absolutním konci slova je považována za jeden z nejběžnějších obecněčeských znaků (Sojka, 2012, s. 79). Ke změně [í] > [ej] v absolutním konci slova dochází především ve tvarech nominativu singuláru (dále jen N sg.) mužského rodu. Jak uvádí Sgall s Hronkem, může se tento tvar vyskytnout i ve tvarech dativu (dále jen D) a lokálu (dále jen L) ženského rodu. Tyto tvary užívají mluvčí jižních a západních Čech a v některých částech východních a severovýchodních Čech se v omezenější míře vyskytuje tvar s *-ej* i v genitivu (dále jen G) ženského rodu. Těmto tvarům přiřazují stupeň (4)(c) (Sgall, Hronek, 1992, s. 43).

Celkový přehled výskytu obecněčeské varianty *-ej* v námi zkoumaném vzorku uvádíme v Tabulce 10:

Tabulka 10: Přehled změny [í] > [ej] v absolutním konci slova v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/44)	93,48 % (43/46)	6,45 % (2/31)	0 % (0/24)	40 % (12/30)	0 % (0/28)	39,13 % (18/46)	3,23 % (1/31)	4,35 % (1/23)	13,33 % (4/30)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0 % (0/17)	71,43 % (35/49)	16 % (4/25)	51,72 % (15/29)	85,19 % (23/27)	0 % (0/14)	72 % (18/25)	0 % (0/53)	83,87 % (26/31)	40,91 % (9/22)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
91,30 % (21/23)	15,38 % (4/26)	0 % (0/37)	0 % (0/21)	0 % (0/14)	48,78 % (20/41)	79,41 % (27/34)	0 % (0/24)	92,11 % (35/38)	0 % (0/33)
Celkový podíl obecněčeské varianty <i>-ej</i> : 34,72 % (318/916)									

K těmto údajům přidáváme ještě v další tabulce sumární statistiku o pásmu výskytu obecněčeské varianty, o počtu textů s absolutní převahou obecněčeské varianty a o počtu textů s absencí obecněčeské varianty:

Tabulka 11: Další údaje k výskytu změny [í] > [ej] v absolutním konci slova v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem změny [í] > [ej] v absolutním konci slova	30 (916 výskytů)
Pásmo výskytu OČ varianty (v %)	0–93,48
Počet textů s absolutní dominací OČ varianty	0
Počet textů s nulovým výskytem OČ varianty	11

Z údajů v obou tabulkách vyplývá několik skutečností, a sice že ani v jednom z textů nemá tato varianta absolutní převahu, nespisovné *-ej* se vyskytuje ve dvou třetinách textů a v jedné třetině zcela absentuje. Při podrobnějším rozboru zastoupení varianty *-ej* v textech s alespoň jedním výskytem (19 textů) se ukázalo, že výskyt nižší než 10 % vykazují tři texty. Osm textů se nachází v pásmu 13,33–51,72 % a nadpoloviční výskyt nespisovné varianty nalzáme u dalších osmi textů, u kterých se zastoupení jevu vyskytuje ve velmi vysoké míře (71,43–93,48 %). U pěti z těchto textů je výskyt větší než 80 %. Všichni mluvčí, u nichž se toto vysoké procentuální zastoupení objevilo, pocházejí z Čech, šest z nich je z Prahy.

Souhrnně lze z těchto údajů vyvodit, že ve 14 textech se varianta vyskytuje v pásmu 0–10 %, a je v nich tedy jevem okrajovým. Jako jev občasný by se dala varianta *-ej* charakterizovat v šesti textech, v nichž se vyskytuje v pásmu 10–40,91 %. Ve dvou textech je zhruba ve stejném poměru k variantě spisovné (51,72 % a 48,78 %). Pravidelným, převažujícím jevem je v osmi textech s procentuálním zastoupením od 71,43 do 93,48 %. Pro lepší přehlednost uvádíme Tabulku 12 s rozložením tohoto jevu v textech 1–30.

Tabulka 12: Rozložení výskytu změny [í] > [ej] v absolutním konci slova v T1–30

Počet textů s podílem varianty -ej 0–10 %	Počet textů s podílem varianty -ej 10–25 %	Počet textů s podílem varianty -ej 25–60 %	Počet textů s podílem varianty -ej 60–100 %
14 (11)	3	5	8 (0)

Z tabulky je patrné, že výskyt změny [í] > [ej] v absolutním konci slova je v našem zkoumaném vzorku vychýlen ke spisovnému pólu. Jedná se o 17 textů, tudíž více než jednu polovinu. V širokém středním pásmu (25–60 %) se nalzá pouze šestina textů (5). Jedna čtvrtina textů se vyznačuje silnou převahou nespisovné varianty. Obě varianty, jak spisovná, tak nespisovná, se vyskytují v 19 textech.

U mluvčích z Čech, jejichž projev směřoval k výrazné nespisovnosti, se obecněčeská varianta *-ej* vyskytovala v hojné míře (nad 70 %). U mluvčích z Čech, jejichž projev výrazně směřoval ke spisovnosti, se tvary s *-ej* zpravidla neobjevovaly. Nalezli jsme pouze tři, kteří užili nespisovné *-ej*, a to vždy v ojedinělém případě.⁸ Analogickou situaci jsme vysledovali, byť v mnohem menším poměru k výskytu varianty v Čechách, i u mluvčích z moravskoslezské části České republiky. V promluvách mířících ke spisovnosti se jev nevyskytuje, ve výrazně nespisovné promluvě Dušana Dvořáka ano a v případě Lucie Brešové, jejíž promluvu jsme zařadili na stupnici do širokého pásma mezi spisovností a nespisovností, se jedná o jev okrajový. Lze tedy shrnout, že jsme došli k mírně odlišnému hodnocení změny [í] > [ej] v absolutním konci slova než Sgall s Hronkem. Varianta *-ej* neproniká u našich mluvčích do spisovnějších promluv a u mluvčích moravskoslezského původu se sice vyskytuje, ale není tak častá jako v Čechách.

Porovnáme-li zastoupení obecněčeské varianty u mužů a u žen, zjistíme téměř 33 % rozdíl. V promluvě mužů se varianta *-ej* vyskytuje častěji než u žen. Jistý vliv pohlaví na výběr varianty by tu proto být mohl. V případě tohoto obecněčeského jevu je rozdíl v užívání u mužů a u žen daleko větší než v případě prvního zkoumaného jevu, protetického *v-*. Naopak vliv stáří mluvčích na užívání nespisovné varianty jsme nevypozorovali. Rozložení obecněčeského jevu v promluvách mluvčích je z hlediska věkového rozvrstvení celkem rovnoměrné.

V souvislosti s rolí mluvčích v interview by se dalo říci, že výskyt nespisovné varianty je v našich textech silně polarizován. Největší výskyt změny [í] > [ej] v absolutním konci slova byl zaznamenán u mluvčích hovořících o sobě a svých zkušenostech (role „Příklad“) a dále u mluvčích prezentujících svůj názor. Pouze ve třech případech pronikl tento jev i do projevu odborníků, přičemž ale projev dvou hostů (text 5 a 26) celkově kolísal mezi spisovností a nespisovností. Ostatní hosté zastávající odbornou nebo odpovědnou roli nespisovnou variantu neužívali.

Nyní porovnáme naše výsledky s údaji výzkumu P. Sojky a korpusovými daty. P. Sojka (2012, s. 78) uvádí ve svém výzkumu výskyt obecněčeské varianty *-ej* ve 29,02 %. MMČ přináší data o výskytu *-ej* v N sg. životných maskulin 92 % a u neživotných 85 % (Šonková, 2008, s. 103). V MSC1 chybějí údaje z moravské části, je zde uveden procentní výskyt v mluvené češtině v Čechách pro typ *mladej*, a to 91 %

⁸ Martin Jára užíval *-ej* pouze u názvu projektu *Sucej únor*.

(Cvrček a kol., 2015, s. 242). Náš zkoumaný vzorek vykazuje výskyt 34,72 %, což se nejvíce blíží výsledku výzkumu P. Sojky.

2.1.2. Změna [í] > [ej] v konci slova před souhláskou (slepování různých zvukových koláží)

Změna [í] > [ej] v konci slova před souhláskou se vyskytovala v G a L plurálu (dále jen pl.) (typ *dobrejch*), v D pl. (typ *dobrejm*) a v instrumentálu (dále jen I) pl. (typ *mladejma*).

Celkový přehled této změny v námi zkoumaných textech uvádíme v Tabulce 13:

Tabulka 13: Přehled výskytu změny [í] > [ej] v konci slova před souhláskou v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/17)	77,78 % (7/9)	0 % (0/19)	0 % (0/18)	40 % (2/5)	0 % (0/22)	17,86 % (5/28)	0 % (0/19)	0 % (0/3)	0 % (0/13)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0 % (0/14)	83,33 % (15/18)	0 % (0/12)	12,50 % (1/8)	85,19 % (23/27)	16,67 % (1/6)	14,29 % (1/7)	0 % (0/12)	27,27 % (3/11)	16,67 % (1/6)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
0 % (0/14)	0 % (0/12)	2,86 % (1/35)	0 % (0/16)	0 % (0/16)	0 % (0/6)	0 % (0/5)	0 % (0/15)	92,86 % (13/14)	4 % (1/25)
Celkový podíl obecněčeské varianty -ejX: 17,13 % (74/432)									

Dále k těmto údajům připojujeme Tabulku 14, kde jsou shrnuta data o pásmu výskytu obecněčeské varianty, o počtu textů s absolutní převahou obecněčeské varianty a o počtu textů s absencí obecněčeské varianty:

Tabulka 14: Další údaje k výskytu změny [í] > [ej] v absolutním konci slova v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem změny [í] > [ej] v konci slova před souhláskou	30 (432 výskytů)
Pásmo výskytu OČ varianty (v %)	0–92,86
Počet textů s absolutní dominací OČ varianty	0
Počet textů s nulovým výskytem OČ varianty	17

Z údajů v obou tabulkách je zřejmé, že ve zkoumaných textech nemá varianta -ejX ani jednu absolutní převahu. Alespoň jeden výskyt jsme zaznamenali ve 13 textech a ve více než jedné polovině (17 textů) se -ejX nevyskytuje vůbec. Při podrobnější analýze procentuálního výskytu varianty v textech s alespoň jedním výskytem zjistíme,

že dva texty vykazují výskyt nižší než 10 %, v dalších sedmi případech se výskyt pohybuje v pásmu 12,50–40 % a nadpoloviční výskyt obecněčeské varianty se objevuje u čtyř mluvčích (77,78–92,86 %), z nichž tři pocházejí z Prahy a jeden z České Lípy.

Na základě těchto údajů lze tedy konstatovat, že varianta *-ejX* je v 19 textech jevem okrajovým. V sedmi textech, z nichž pět vykazuje výskyt nižší než 25 %, je jevem občasným, nepřevažujícím a ve čtyřech textech je jevem pravidelným, převažujícím. Názornější shrnutí uvádíme v Tabulce 15:

Tabulka 15: Rozložení výskytu změny [i] > [ej] v konci slova před souhláskou v T1–30

Počet textů s podílem varianty <i>-ejX</i> 0–10 %	Počet textů s podílem varianty <i>-ejX</i> 10–25 %	Počet textů s podílem varianty <i>-ejX</i> 25–60 %	Počet textů s podílem varianty <i>-ejX</i> 60–100 %
19 (17)	5	2	4 (0)

Z tabulky je zřejmé, že v textech jasně dominuje spisovná varianta *-iX*. Široké střední pásmo 25–60 % zde prakticky chybí (pouhé 2 texty). Obě varianty, spisovná i nespisovná se vyskytují ve 13 textech.

Co se týče Sgallovy a Hronkovy stupnice, dalo by se říci, že se v našem výzkumu potvrdilo zařazení obecněčeského *-ejX* na stupeň (b). Nadpoloviční výskyt varianty *-ejX* jsme našli pouze u zřetelně nespisovných projevů. V případě čtyř textů, kde se tato varianta vyskytovala v menší míře, šlo o texty smíšené z hlediska spisovnosti a nespisovnosti. U textů výrazně spisovných se nespisovná varianta vyskytla pouze ve třech případech, nicméně šlo vždy jen o jeden výskyt na text (T 16, 23 a 30). Tvary s obecněčeským *-ejX* ve zkoumaném vzorku do projevů tíhnuoucích ke spisovnosti nepronikaly.

V souvislosti s původem mluvčích, můžeme konstatovat, že mluvčí, kteří užili ve svém projevu variantu *-ejX*, pocházejí z Prahy nebo z jiných částí Čech. U mluvčích z moravskoslezské části se nespisovná varianta vyskytla pouze u Dušana Dvořáka v 17,86 %. Je otázkou, zda tuto skutečnost vysvětlovat idiolektem mluvčího nebo rozšířením obecněčeské varianty *-ejX* na území Moravy. Sgall s Hronkem tento jev hodnotili stupněm (3), čili by to měl být jev rozšířený v Čechách a jen z části na západní Moravě (Sgall, Hronek, 1992, s. 32). Jelikož ostatní zkoumaní mluvčí pocházející z moravskoslezské části republiky tuto nespisovnou variantu neužívali, řekli bychom, že se bude spíše jednat o idiolekt daného mluvčího a souhlasili bychom se zařazením jevu

na stupeň (3). Pro zjištění, zda se tato obecněčeská varianta šíří na území Moravy či nikoli, by bylo zapotřebí zkoumat jistě větší počet mluvčích z této oblasti. V našem vzorku jsou zastoupeni pouze jednou šestinou.

Ani u změny [í] > [ej] v konci slova před souhláskou jsme nezaznamenali jiné výsledky ohledně vlivu pohlaví na užívání nespisovné varianty. Opět byl zjištěn vyšší výskyt nespisovných tvarů u mužů než u žen (rozdíl 20,56 %). Stejně tak jako u předchozích zkoumaných jevů nelze ani nyní říci, zda má vliv užívání obecněčeské varianty věk mluvčích. Rozložení výskytu je opět celkem rovnoměrné. Jistý vliv by ale mohla mít role mluvčích. Obecněčeská varianta se vyskytovala v případě „Příkladu“ a „Názoru“.

Pokud jde o výsledky výzkumu P. Sojky, jeho výzkumem byl zjištěn celkový podíl obecněčeské varianty *-ejX*, který odpovídal 13,20 % (Sojka, 2012, s. 81). Šonková udává číselný údaj jen pro variantu *-ejch* v G pl. maskulin životných, a to 75 % (Šonková, 200, s. 90). U ostatních možných tvarů uvádí, že převažují nespisovné varianty. MSC1 přináší procentuální zastoupení u jednotlivých tvarů: *mladejch* 75 %, *mladejm* taktéž 75 % a *mladejma* 84 % (Cvrček a kol., 2015, s. 242). Náš výsledek 17,13 % se tedy blíží výsledku P. Sojky.

2.1.3. Celkový přehled změny [í] > [ej]

Po provedené analýze změny [í] > [ej] v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou shrneme a porovnáme v této části naše výsledky. Pro celkový přehled výskytu změny [í] > [ej] uvádíme následující tabulku, v níž srovnáváme výsledky s výzkumem P. Sojky a korpusovými daty v MMČ a MSC.

Tabulka 16: Změna [í] > [ej] v T1–30 a ve všech použitých referenčních zdrojích

	[í] > [ej] absolutní konec slova	[í] > [ej] konec slova před souhláskou
T 1 - 30	34,72 %	17,13 %
S*	29,02 %	13,20 %
MSC1	±90 %	±80 %
MMČ	±90 %	>50 %

* Výzkum P. Sojky

Porovnáním dat zjišťujeme, že i v našich textech je výskyt varianty *-ej* častější než výskyt varianty *-ejX*. Naše výsledky jsou téměř identické s výsledky výzkumu

P. Sojky. Oproti korpusovým datům vykazují naše výsledky však značně nižší hodnoty, což si vysvětlujeme rozdílným typem textů, z nichž publikace MMC a MSC1 vycházely. Takto rozdílné výsledky svědčí o vnímání tvarů s *-ej(X)* celkově jako nespisovné a mluvčí jsou v polooficiálních dialozích schopni dodržet užívání spisovné varianty. Obecněčeská varianta *-ejX* je používána méně a zřejmě tak je i v projevu mířícím ke spisovnosti vnímána negativněji.

V následující tabulce porovnáme výsledky výzkumu změny [í] > [ej] u výrazně spisovných a výrazně nespisovných textů:

Tabulka 17: Výskyt změny [í] > [ej] u výrazně spisovných a nespisovných textů

	[í] > [ej] absolutní konec slova	[í] > [ej] konec slova před souhláskou
T 2	93,48 %	77,78 %
T 29	92,11 %	92,86 %
T 6	0 %	0 %
T 18	0 %	0 %
T 1 - 30	34,72 %	17,13 %

Tabulka v případě změny [í] > [ej] v absolutním konci slova i v konci slova před samohláskou jasně ukazuje výraznou opozici mezi zřetelně nespisovnými texty (T2, 29) a texty mířícími k absolutní spisovnosti (T 6, 18). Údaje také dokazují, že obecněčeská varianta v našich textech neproniká do projevů mířících k absolutní spisovnosti. Dle celkových výsledků našeho výzkumu lze konstatovat, že s ohledem na vybraný jev jsou ostatní texty spíše spisovné.

2.1.4. Výskyt změny [í] > [ej] v promluvě moderátorů

Při sledování změny [í] > [ej] a [é] > [í] jsme zaznamenali nejvíce případů, kdy i moderátor užil ve své jinak spisovné promluvě obecněčeskou variantu. Užití obecněčeské varianty *-ej(X)* bylo motivováno zřejmě různými důvody. V interview Veselovského s Jiřím Stránským měla pravděpodobně vliv na užití nespisovné varianty změna role moderátora. V rozhovoru dodržoval moderátor celou dobu spisovný kód, ačkoli host mluvil spíše nespisovně. Po rozloučení se s hostem došlo mezi moderátorem a hostem k dialogu soukromého rázu. V tomto dialogu moderátor přepnul svou roli a zřejmě tak i jazykový kód, což vyústilo k užití nespisovné varianty *-ej (zvědavej)*.

V projevu Daniely Drtinové se nespisovné *-ej(X)* vyskytlo ve dvou rozhovorech. Nelze říci, že by se ve studiu nějakým způsobem změnila atmosféra, jako tomu bylo v případě Veselovského, aby to přinutilo moderátorku ke změně kódu. Oba její hosté (David Vávra, Marek Daniel) však mluvili výrazně nespisovně, z čehož tedy usuzujeme, že se moderátorka nechala ovlivnit právě jejich řečí. Ne vždy však šlo v projevu moderátorů při užití nespisovné varianty o ovlivnění jednotlivými hosty. Veselovský totiž v rozhovoru s Robertem Zárubou, který vzhledem ke své profesi hovořil v převážné většině spisovně (zaznamenali jsme pouze čtyři nespisovné jevy), užil nespisovnou variantu *-ejX*. Lze jen těžko říci, co ho k tomu motivovalo tentokrát.

Jelikož zaznamenaný výskyt obecněčeských variant v projevech obou moderátorů je opravdu pouze jevem velmi okrajovým, nelze konstatovat, že by změna [í] > [ej] pronikala do jejich projevu nějakým výrazným způsobem.

2.2. Změna [é] > [í]

Ke změně [é] > [í] došlo v souvislosti s tendencí dlouhých staročeských hlásek k větší zavřenosti. Zavřená výslovnost dlouhého *é* vedla ke změně v neměkčící *i*, jenž se pak ve výslovnosti ztotožnilo s původním *i* nebo s *i* ze staršího *ie*. Několik málo dokladů této změny je z 15. století, větší množství je však až z 16. století. Do spisovného jazyka pronikala změna velmi pomalu a dnešní spisovný stav se ustálil na rozhraní 16. a 17. století. V lidovém jazyce se změna provedla důsledně v Čechách a na Moravě v nářečích středomoravských (hanáckých). Nářečí moravskoslovenských a moravkoslezských (s výjimkou okrajových úseků na Ostravsku) se tato změna netýká (Lamprechet, Šlosar, Bauer, 1986, s. 114–115).

Hlásková změna [é] > [í] je jednou z hlavních změn, která odlišuje obecnou češtinu od spisovné (Sgall, Hronek 1992, s. 30). Tam, kde spisovná čeština má staré *é*, proběhlo v obecné češtině zúžení na *i* (tamtéž, s. 30). Toto zúžení proběhlo jednak v koncovkách a jednak v kmenech slov. Co se týče prvního případu, tedy *i* v koncovkách, budeme v tomto oddílu rozlišovat výskyt změny [é] > [í] v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou v adjektivní deklinaci. Jelikož je tato změna součástí deklinačních paradigmat, zařazujeme ji do oddílu morfologického. Zúženým *i* v kmenech slov se v této práci vzhledem k jejímu rozsahu zabývat nebudeme. Navíc, jak uvádí Sojka (Sojka, 2012, s. 84), některé varianty se zúženým

i v kmeni slova jsou již kodifikované (kamínek, polívka), což by výzkum poněkud komplikovalo.

Zúžené *i* v koncovkách zařazují Sgall s Hronkem na stupnici na pozici (1)(a). Jedná se tedy o jev, který je v Čechách i na západní a střední Moravě běžný v každodenním hovoru a proniká i do jinak spisovného hovoru (Sgall, Hronek, 1992, s. 31).

2.2.1. Změna [é] > [í] v absolutním konci slova (o nějaký pestrý stravě)

Tento jev jsme zaznamenali u ženských tvarů G, D, L sg. a v plurálových tvarech N a akuzativu (dále jen A) přídavných jmen a zájmen adjektivního skloňování (*ně/který, takový*), dále u tvarů rodu středního v N a A sg. a v A pl. rodu mužského životného i neživotného a v N pl. rodu mužského neživotného taktéž přídavných jmen a zájmen s adjektivní deklinací.

Souhrnný přehled výskytu změny [é] > [í] v absolutním konci slova v analyzovaných textech uvádíme v následující Tabulce 18:

Tabulka 18: Přehled výskytu změny [é] > [í] v absolutním konci slova v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9,43 % (5/53)	85,37 % (35/41)	3,57 % (3/84)	4,84 % (3/62)	44,74 % (17/38)	0 % (0/57)	71,03 % (76/107)	0 % (0/51)	26,83 % (11/41)	30,77 % (16/52)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
6,25 % (2/32)	78,79 % (78/99)	98,31 % (58/59)	75,56 % (34/45)	95,12 % (39/41)	42,86 % (6/14)	24,14 % (7/29)	0 % (0/67)	100 % (47/47)	84,85 % (28/33)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
100 % (75/75)	0 % (0/28)	7,61 % (7/9 2)	0 % (0/52)	0 % (0/57)	54,29 % (38/70)	93,33 % (28/30)	0 % (0/51)	100 % (99/99)	1,23 % (1/81)
Celkový podíl obecněčeské varianty -í: 42,26 % (713/1687)									

Dále uvádíme ještě tabulku se statistickými daty o potenciálním výskytu změny, o pásmu výskytu obecněčeské varianty, o počtu textů s absolutní převahou a naopak s absencí obecněčeské varianty:

Tabulka 19: Další údaje k výskytu změny [é] > [í] v absolutním konci slova v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem změny [é] > [í] v absolutním konci slova	30 (1687 výskytů)
Pásmo výskytu OČ varianty (v %)	0–100
Počet textů s absolutní dominací OČ varianty	3
Počet textů s nulovým výskytem OČ varianty	7

Ze zjištěných údajů vyplývá, že se nespisovná varianta *-í* vyskytuje ve 23 textech, tedy více jak ve dvou třetinách a z toho ve třech textech má absolutní převahu. V sedmi textech se nespisovné *-í* nevyskytuje vůbec. Podrobnější analýza zastoupení obecněčeské varianty *-í* v textech s alespoň jedním výskytem ukazuje, že v případě šesti textů je její výskyt nižší než 10 %. V dalších pěti případech se její výskyt pohybuje v rozmezí 24,14–44,74 %. Nadpoloviční výskyt obecněčeského *-í* nalzáme ve dvanácti textech, z toho osmkrát překračuje hranici 80 %. Všichni tito mluvčí pocházejí z Čech, kromě Dušana Dvořáka, který pochází z Olomouce. V jeho případě by to mohlo potvrzovat výše zmíněnou skutečnost, že ke změně [é] > [í] došlo i v nářečích středomoravských.

Z výsledků lze konstatovat, že ve 13 textech je varianta *-í* jevem okrajovým, neboť se u nich vyskytuje v rozmezí 0–10 %. V pěti případech se vyskytuje v rozmezí 24,14–44,74 %, což lze hodnotit jako jev občasný. V jednom případě je procentuální zastoupení obecněčeské varianty 54,29 %. Mluvčí (Petr Fořt) tedy užívá ve své řeči spisovné a nespisovné varianty přibližně ve stejném poměru, výrazně u něj nepřevažuje žádná varianta. Pravidelným jevem je však varianta *-í* v 11 zkoumaných textech, a to v procentuálním pásmu jejího výskytu 71,03–100 %.

Následující tabulka uvádí rozložení změny [é] > [í] v absolutním konci slova v analyzovaných textech.

Tabulka 20: Rozložení výskytu změny [é] > [í] v absolutním konci slova v T1–30

Počet textů s podílem varianty <i>-í</i> 0–10 %	Počet textů s podílem varianty <i>-í</i> 10–25 %	Počet textů s podílem varianty <i>-í</i> 25–60 %	Počet textů s podílem varianty <i>-í</i> 60–100 %
13 (7)	1	5	11 (3)

Analýzou tohoto jevu jsme došli ke zjištění, že výskyt změny [é] > [í] v absolutním konci slova je ve vybraných textech polarizován. Do středního pásma 25–60 % patří pouze 5 textů, čili jedna šestina. V jedné třetině je tento jev jevem silně převažujícím, ale téměř v polovině textů je jevem okrajovým. Obě varianty, jak spisovná, tak nespisovná se vyskytují ve 20 textech.

Při detailnějším rozboru zkoumaných textů jsme zjistili, že výskyt obecněčeské varianty *-í* ve výzkumném vzorku souhlasí se zařazením tohoto jevu na Sgallově a Hronkově stupnici na stupeň (1)(a). V textech vnímaných jako převážně spisovné se tato změna vyskytovala v sedmi případech, přičemž v šesti z nich šlo o výskyt nižší než 10 %. V projevu Zdenky Procházkové se jednalo o 42,86 %. Nadpoloviční výskyt nespisovných variant jsme našli u výrazně nespisovných projevů, někdy však i u projevů pohybujících se mezi spisovností a nespisovností. U tohoto obecněčeského jevu je tedy i v našem vzorku zjevná větší pronikavost do hovoru celkově chápaného jako spisovný. Vzhledem k původu mluvčích lze upozornit na výskyt nespisovné varianty *i* v promluvách tří mluvčích z moravskoslezské části republiky. Situace byla u nich obdobná jako u mluvčích z Čech. Jev se vyskytoval ve výrazně nespisovném projevu Dušana Dvořáka, ve smíšeném projevu Lucie Brešové a v jednom projevu celkově chápaném jako spíše spisovný, a sice v projevu ekonoma Jana Libicha pocházejícího z Ostravy.

Pokud bychom měli hovořit o vlivu pohlaví na užívání tohoto jevu v projevech mluvčích, pak právě tento jev by byl ovlivněn nejvíce ze všech námi zkoumaných jevů. U mužů jsme zaznamenali výskyt 53,27 %, oproti tomu u žen pouhých 15,62 %. Tato nespisovná varianta vykazuje největší procentuální rozdíl (37,65 %) ze všech. Kdybychom se měli vyjádřit k věkovému vlivu na volbu spisovné či nespisovné varianty, tak ani v tomto případě jsme nedošli k závěru, že byli mluvčí tímto faktorem nějak zásadně ovlivněni. Rozložení výskytu nespisovného jevu u jednotlivých generací je opět celkem rovnoměrné. Vzhledem k rolím, které hosté zastávali, byl tento

obecněčeský jev zastoupen opět nejvíce v roli „Příklad“ a „Názor“. V mnohem větší míře se ale objevoval (oproti jiným zkoumaným jevům) i u odborníků.

Naše výsledky nyní porovnáme s výzkumem P. Sojky a dvěma korpusovými publikacemi. P. Sojka uvádí, že se v jeho výzkumu vyskytovala změna [é] > [í] v absolutním konci slova v 31,35 % (Sojka, 2012, s. 87). V MMČ se příslušný procentní údaj neobjevuje. Šonková pouze uvádí, že nespisovné varianty převažují (Šonková, 2008, s. 103). V MSC1 je výskyt obecněčeské varianty *-í* rozdělen podle rodů a pádů, přičemž je to vždy kolem 90 % (N/A sg. neuter: 92 %, G/D/L sg. feminin: 89 % a N/A/V pl. feminin a maskulin neživotných a A pl. maskulin životných: 96 %) (Cvrček a kol. 2015, s. 242).

Naši analýzou jsme dospěli k výsledku 42,26 % výskytu obecněčeské varianty *-í*. Výskyt je tedy o necelých 11 % vyšší než výskyt tohoto jevu ve zkoumaných textech P. Sojky.

2.2.2. Změna [é] > [í] v konci slova před souhláskou (bez výběrového řízení)

Ke změně [é] > [í] v konci slova před souhláskou dochází v G, D a L sg. neutra, N, G, D a A sg. maskulin. V našich zkoumaných textech se vyskytovaly tři tvary typů: *mladýho*, *mladým* a *mladýmu*.

Souhrnný přehled výskytu změny [é] > [í] v konci slova před souhláskou ve zkoumaných textech uvádíme v následující Tabulce 21:

Tabulka 21: Přehled výskytu změny [é] > [í] v konci slova před souhláskou v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/21)	60 % (9/15)	6,67 % (1/15)	0 % (0/6)	59,10 % (13/22)	0 % (0/23)	77,78 % (21/27)	0 % (0/15)	44,45 % (4/9)	23,53 % (4/17)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0 % (0/7)	63,16 % (12/19)	100 % (1/1)	57,14 % (12/21)	100 % (10/10)	50 % (2/4)	58,33 % (7/12)	0 % (0/18)	87,50 % (14/16)	77,78 % (7/9)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
96,43 % (27/28)	11,11 % (1/9)	8,57 % (3/35)	0 % (0/21)	0 % (0/18)	53,33 % (8/15)	77,78 % (7/9)	0 % (0/18)	100 % (17/17)	7,14 % (1/14)
Celkový podíl obecněčeské varianty <i>-íX</i> : 38,43 % (181/471)									

V následující tabulce jsou statistická data, která shrnují výsledky z výše uvedené tabulky a podávají informaci o pásmu výskytu obecněčeské varianty, o počtu textů s absolutní převahou obecněčeské varianty a o počtu textů s absencí této varianty:

Tabulka 22: Další údaje ke změně [é] > [í] v konci slova před souhláskou v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem změny [é] > [í] v konci slova před souhláskou	30 (471 výskytů)
Pásmo výskytu OČ varianty (v %)	0–100
Počet textů s absolutní dominací OČ varianty	3
Počet textů s nulovým výskytem OČ varianty	9

Z údajů v obou tabulkách vyplývá, že se varianta *-iX* vyskytuje ve dvou třetinách textů. V necelé jedné třetině se nevyskytuje vůbec a v jedné desetíně se vyskytuje s absolutní dominací. Pokud se podíváme na zastoupení obecněčeské varianty *-iX* v textech s alespoň jedním výskytem blíže, zjistíme, že ve třech případech je její výskyt nižší než 10 %. V dalších třech textech se pohybuje zastoupení varianty v rozmezí 11,11–44,45 %. Dva texty se pohybují kolem 50 %. Je v nich tedy víceméně vyvážené zastoupení spisovné a nespisovné varianty. Nadpoloviční výskyt obecněčeského *-i* jsme zjistili u 13 textů, z čehož je u pěti textů nad 80 %. Všichni mluvčí, kromě Dušana Dvořáka, který je z Olomouce, pocházejí z Čech.

Z těchto údajů lze konstatovat, že okrajovým jevem je varianta *-iX* ve 12 textech, kde se vyskytuje v pásmu 0–10 %. Ve třech textech se jedná o jev občasný, nepřevažující (11,11–44,45 %). Jevem vyváženým je ve dvou textech (50 a 53,33 %) a ve 13 textech se jedná o jev pravidelný (57,14–100 %).

Rozložení jevu v textech 1–30 uvádíme v Tabulce 23:

Tabulka 23: Rozložení výskytu změny [é] > [í] v konci slova před souhláskou v T1–30

Počet textů s podílem varianty <i>-iX</i> 0–10 %	Počet textů s podílem varianty <i>-iX</i> 10–25 %	Počet textů s podílem varianty <i>-iX</i> 25–60 %	Počet textů s podílem varianty <i>-iX</i> 60–100 %
12 (9)	2	7	9 (3)

Z tabulky vyplývá, že výskyt změny [é] > [í] v konci slova před souhláskou je ve vybraných textech o něco rovnoměrnější, do širokého středního pásma 25–60 % patří sedm textů. Obě varianty, spisovná i nespisovná, se vyskytují v 18 textech.

I nyní vykazuje zkoumaný vzorek v návaznosti na Sgallovu a Hronkovu stupnici shodu s klasifikací obecněčeské varianty *-iX* jako jevu rozšířeného na území střední Moravy a pronikajícího do jinak spisovných hovorů. V projevech námi

charakterizovaných jako výrazně nespisovné se obecněčeský tvar vyskytoval vždy v nadpoloviční většině. Nevyskytl se text, který by byl chápán jako výrazně nespisovný a neobsahoval by nespisovnou variantu *-iX*. V projevech smíšených se nespisovné tvary vyskytovaly také vždy, a to v poměrně velkém výskytu (44,45–100 %). U projevů tíhnuoucích k výrazné spisovnosti se nespisovný tvar v různé míře vyskytoval, takže by se dalo říci, že do jinak spisovných hovorů opravdu proniká.

Podobně jako tomu bylo u obecněčeské varianty *-í*, také zde nacházíme relativně velký procentuální rozdíl (34,2 %) mezi užíváním nespisovných tvarů u mužů a žen. Můžeme tak uvažovat o vlivu pohlaví i na volbu nespisovné varianty *-iX*. Co se týče vlivu věku, je jev opět rozložen vcelku rovnoměrně napříč generacemi. Při zaměření pozornosti na role hostů jsme zjistili, že výskyt obecněčeského tvaru je velký u mluvčích hovořících o sobě („Příklad“) a u mluvčích vyjadřující názor. Nespisovnou variantu ale také užívali ve svém projevu i odborníci (6 textů).

Pro srovnání uvádíme výsledky výzkumu P. Sojky a korpusových publikací. P. Sojka udává 22,61 % (Sojka, 2012, s. 90). MSC1 uvádí procentní výskyt u tří pádových tvarů, a sice u tvaru *mladýho* (94 %), *mladýmu* (93 %) a *mladým* (94 %) (Cvrček a kol., 2015, s. 242). Šonková v MMČ konstatuje, že v G sg. maskulin neživotných a neuter převládá nespisovná varianta *-ýho* (Šonková, 2008, s. 93 a s. 97). V našich textech odpovídá zjištěný celkový podíl obecněčeské varianty *-iX* 38,43 %. Od referenčních zdrojů se tedy liší.

2.2.3. Celkový přehled změny [é] > [í]

Poté, co jsme analyzovali výskyt změny [é] > [í] ve dvou pozicích, a sice v absolutním konci slova a v konci slova před souhláskou, shrneme a zhodnotíme v této části získané výsledky. Porovnáme výskyt změny [é] > [í] v jednotlivých pozicích a výsledky srovnáme s výzkumem P. Sojky a korpusovými údaji ve vybraných příručkách.

V následující tabulce uvádíme celkový přehled výskytů změny [é] > [í] v našem výzkumu a v ostatních referenčních zdrojích:

Tabulka 24: Změna [é] > [í] v T1–30 a v použitých referenčních zdrojích

	[é] > [í] absolutní konec slova	[é] > [í] konec slova před souhláskou
T 1–30	42,26 %	38,43 %
S	31,35 %	22,61 %
MSC1	±90 %	>90 %
MMC	±80 %	>50 %

Údaje v tabulce ukazují, že nespisovná varianta *í* se vyskytuje častěji v absolutním konci slova než v konci slova před souhláskou, nicméně rozdíl není tak markantní jako u změny [í] > [ej], jedná se pouze o rozdíl 3,83 %. V porovnání s dalšími daty se v našem výzkumu vyskytuje změna [é] > [í] častěji než ve výzkumu P. Sojky. Oproti korpusovým datům je však její zastoupení stále nižší. Na základě porovnání výsledků bychom mohli konstatovat, že sice obecněčeská změna [é] > [í] proniká do spisovných projevů asi ze všech zkoumaných jevů nejvíce, ale přece jenom jsou polooficiální projevy ještě stále spisovnější než projevy nevěřejné.

V následující tabulce porovnááme výsledky výzkumu změny [é] > [í] u výrazně spisovných a výrazně nespisovných textů:

Tabulka 25: Výskyt změny [é] > [í] u výrazně spisovných a nespisovných textů

	[é] > [í] absolutní konec slova	[é] > [í] konec slova před souhláskou
T 2	85,37 %	60 %
T 29	100 %	100 %
T 6	0 %	0 %
T 18	0 %	0 %
T 1–30	42,26 %	38,43 %

Stejně jako u změny [í] > [ej] ukazuje tabulka výraznou opozici mezi zřetelně nespisovnými a zřetelně spisovnými texty. Ostatní texty jsou podle souhrnných výsledků ještě spíše spisovné.

2.2.4. Výskyt změny [é] > [í] v promluvě moderátorů

Více než u kteréhokoli jiného zkoumaného jevu byla nespisovná varianta v projevu moderátorů zaznamenána právě v případě obecněčeského *í*, což vlastně koresponduje i s nejvyšším výskytem tohoto jevu u zkoumaných hostů. Obecněčeskou variantu jsme zaznamenali celkem v šesti interview. Ve třech případech se jednalo o interview, kdy host hovořil výrazně, nebo spíše nespisovně (text 12, 15, 26, 29) a moderátor užil nespisovnou variantu ve svém projevu několikrát. V těchto případech se rovněž mohlo jednat o vliv hostovy promluvy na projev moderátora. U Veselovského se ale znovu objevila nespisovná varianta v interview s Robertem Zárubou. Ve studiu ke změně situace nedošlo, rozhovor byl stále veden ve stejném duchu, hostův projev se jevil jako převážně spisovný. Jistou roli by v tom snad mohl hrát fakt, že se oba moderátoři znají osobně. Jiný vztah mezi mluvčími v tomto interview signalizuje totiž už samotné oslovení hosta křestním jménem.

2.3. Srovnání změn [í] > [ej] a [é] > [í]

Po provedené analýze změn [í] > [ej] a [é] > [í] se nyní zaměříme na jejich vzájemné porovnání. Tabulka 26 přináší celkový přehled dat:

Tabulka 26: Srovnání změn [í] > [ej] a [é] > [í] v koncovkových pozicích v T1–30

	Počet textů s podílem OČ varianty 0–10 %	Počet textů s podílem OČ varianty 10–25 %	Počet textů s podílem OČ varianty 25–60 %	Počet textů s podílem OČ varianty 60–100 %	Celkový podíl varianty
2a) -ej	14(11)	3	5	8(0)	34,72 %
2b) -ejX	19(17)	5	2	4(0)	17,13 %
3a) -í	13(7)	1	5	11(3)	42,26 %
3b) -íX	12 (9)	2	7	9 (3)	38,43 %

Z uvedených dat lze souhrnně konstatovat, že obecněčeské *í* v koncovkových pozicích je častější než obecněčeské *ej*. Ovšem zatímco rozdíl mezi nespisovnými variantami v absolutním konci slova (-*ej* a -*í*) je 7,54 %, rozdíl mezi nespisovnými variantami v konci slova před samohláskou činí 21,3 %. Tyto rozdíly vysvětluje Hedinová menší příznakovostí obecněčeského *í*. Jelikož je obecněčeské *í* méně příznakové, vyskytuje se ve větší míře než varianta *ej* (cit. podle: Sojka, 2012, s. 93).

Z rozložení obou pozic v textech lze shrnout, že obecněčeská varianta se objevuje v dosti početné skupině textů jen zřídka, buď se v nich nenalézá vůbec, nebo je jevem okrajovým. V pásmu 25–60 % se v žádném případě ze zkoumaných variant

nenalézá ani čtvrtina zkoumaných textů. Dá se tedy říci, že texty jsou spíše spisovné, nebo spíše nespisovné, přičemž více je textů spíše spisovných.

2.4.1. os. pl. kond. prez. slovesa být (*bychom* vs. *bysme*) (Abysme z toho složili příběh.)

Podmiňovací tvar *bychom* se v nové češtině zachoval jako pozůstatek aoristu (Lamprechet, Šlosar, Bauer, 1986, s. 240). Tomuto tvaru konkuruje především v mluvených projevech nespisovný tvar *bysme*. To platí i v případě kombinace tohoto tvaru se spojkami: *kdybysme*, *abysme*. Varianta *bysme* vznikla jako analogie k tvarům 1. os. pl. minulého času (*by-sme* jako psali (*j)sme*) (Cvrček a kol., 2015, s. 318). O těchto nespisovných tvarech pojednávaly mluvnice už v 17. století. V období existence Československa mohla užívání nespisovného *bysme* ovlivňovat i slovenština („by sme, aby sme...“) (cit. podle: Sojka, 2012, s. 110). Podle územního rozšíření a funkčnosti je tvar *bysme* hodnocen jako jev (1)(a). Je běžný i v hovoru celkově spisovném a užívá se i na území Moravy (Sgall, Hronek, 1992, s. 55). Jak podotýká Svobodová (2014, s. 116), tento progresivní jev už nelze chápat pouze jako obecněčeský, ale jako společný i pro jiné interdialekty.

Kromě modu jazyka (psanost či mluvenost) má na užívání spisovné či nespisovné varianty vliv i žánr komunikace. V běžně mluvené češtině se používá jak spisovný, tak nespisovný tvar, který má však četnější zastoupení. V korpusu neformální mluvené češtiny Oral v1 je nespisovná varianta zastoupena přibližně osmkrát častěji než varianta spisovná. Podobně je tomu i v PMK a BMK, kde je nespisovná varianta pětkrát častější. Jiné údaje však nabízí korpus DIALOG obsahující přepisy nahrávek televizních debat a interview. Z údajů je zřejmé, že poměr spisovné a nespisovné varianty je přesně opačný než u výše zmíněných korpusů. Tvar *bychom* se vyskytuje pětkrát častěji než tvar *bysme* (Čmejrková, 2005, s. 18n.). Svědčí to o tom, že mluvčí rozlišují mezi veřejnými a neveřejnými projevy a podle toho také volí spisovné či nespisovné varianty.

Ve zkoumaných třiceti textech se ne v každém objevil tvar slovesa být v 1. os. plurálu kondicionálu přítomnosti, proto v následující tabulce, ve které uvádíme celkový přehled výskytu nespisovné varianty *bysme* v textech 1–30, údaje u některých textů chybí.

Tabulka 27: Přehled výskytu OČ varianty *bysme* v T1–30

T1*	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/5)	-	0 % (0/4)	-	-	0 % (0/3)	0 % (0/1)	66,67 % (4/6)	83,33 % (5/6)	-
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0 % (0/5)	100 % (2/2)	0 % (0/1)	0 % (0/3)	100 % (8/8)	-	100 % (1/1)	0 % (0/19)	-	50 % (2/4)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
-	0 % (0/1)	0 % (0/3)	0 % (0/2)	33,33 % (1/3)	-	100 % (3/3)	0 % (0/1)	0 % (0/2)	80 % (4/5)
Celkový podíl nespisovné varianty <i>bysme</i> : 34,10 % (30/88)									

K těmto údajům připojujeme ještě statistická data vztahující se k pásmu výskytu nespisovné varianty, k počtu textů s absolutní převahou nespisovné varianty a k počtu textů s absencí nespisovné varianty:

Tabulka 28: Další údaje k nespisovné variantě *bysme* v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem varianty <i>bysme</i>	22 (88 výskytů)
Pásmo výskytu nespisovné varianty (v %)	0–100
Počet textů s absolutní dominací nespisovné varianty	4
Počet textů s nulovým výskytem nespisovné varianty	13

Z údajů v obou tabulkách vyplývá, že nespisovný tvar *bysme* se vyskytuje v necelé polovině textů. Více jak v jedné polovině se tedy vyskytuje pouze spisovná varianta *bychom*. Nespisovná varianta *bysme* má absolutní převahu ve čtyřech textech. Pokud bychom se podívali podrobněji na zastoupení varianty *bysme* v textech alespoň s jedním výskytem (9 textů), zjistíme, že ani v jednom z nich není výskyt menší než 30 %. Procentuální výskyt nespisovného tvaru ukazuje, že se jedná o jev občasný pouze v jednom případě (text 25), jehož mluvčí pochází z Brna. Promluva mluvčího pocházejícího z Hradce Králové (text 20) vykazuje stejný výskyt spisovné i nespisovné varianty a v sedmi textech se v případě užívání nespisovné varianty jedná o jev převažující. Nadpoloviční výskyt jsme našli u mluvčích pocházejících z Prahy, Městce Králové a Brna. Můžeme tedy souhlasit se Svobodovou a s autory *Čestiny bez příkras* v tom, že nespisovná varianta *bysme* je rozšířená i na území Moravy. Faktor původu mluvčího tedy při užití tvaru *bysme* nehraje roli.

Z následující tabulky (Tabulka 29), kde uvádíme procentní rozložení jevu v textech 1–30, je patrné, že výskyt tvaru *bysme* je poněkud polarizován a vychýlen spíše k užívání spisovné varianty *bychom*. Obě varianty, jak spisovná, tak nespisovná, jsou užity pouze v pěti textech.

Tabulka 29: Rozložení výskytu OČ varianty *bysme* v T1–30

Počet textů s podílem varianty <i>bysme</i> 0–10 %	Počet textů s podílem varianty <i>bysme</i> 10–25 %	Počet textů s podílem varianty <i>bysme</i> 25–60 %	Počet textů s podílem varianty <i>bysme</i> 60–100 %
13 (13)	0	2	7 (4)

Podle Čmejrkové (2005, s. 22n.) se spisovné tvary *bychom* vyskytují i v promluvách jinak obecněčeských. V našich textech se to potvrdilo v případě několika textů, které na ose spisovnost – nespisovnost tíhnou k nespisovnosti. K nim patří rozhodně text 7 a 29 a dále dva texty 13 a 14, které mezi spisovností a nespisovností oscilují. Nespisovná varianta *bysme* se v nich neobjevila a byla užita pouze varianta spisovná. Naopak text, který by výrazně tíhnul ke spisovnosti a byla by v něm užita pouze varianta nespisovná, se v našem vzorku nevyskytuje. Vyskytují se však texty (8, 25, 30), jež jsou převážně spisovné a objevuje se v nich v nadpoloviční většině nespisovná varianta *bysme*. Z těchto poznatků můžeme tedy vyvodit, že užití spisovné či nespisovné varianty nemusí souviset s celkovou orientací textu na ose spisovnost – nespisovnost.

Při analýze dat o výskytu nespisovného tvaru *bysme* jsme dospěli k procentnímu podílu 34,10 %. P. Sojka (2012, s. 111) došel ve své analýze rozhlasových textů k procentnímu podílu výskytu varianty *bysme* 24,21 %. Korpusové referenční zdroje MMČ a MSČ1 uvádějí u neveřejných promluv opět vyšší hodnoty. V MMČ je uvedeno 83,58 % (Šonková, 2008, s. 149) a v MSČ1 90 % (Cvrček, 2015, s. 288). Pokud *bychom* ještě porovnali údaje z korpusu DIALOG (23,05 %) (Čmejrková, 2005, s. 22), zjistíme, že se tvar *bysme* vyskytuje v našich textech přibližně ve stejné míře jako v ostatních veřejných projevech. I v našich textech se tedy potvrdilo, že mluvčí rozlišují mezi veřejnými a neveřejnými projevy.

K sociolingvistickému faktoru původ mluvčích jsme se již vyjádřili. Varianta *bysme* je používána i na území Moravy. Vzhledem k věku mluvčích nemůžeme říci, že by některá generace preferovala nespisovný tvar více. Překvapivý výsledek však přinesla analýza výskytu tohoto nespisovného jevu v projevech mužů a žen. Na rozdíl

od ostatních zkoumaných jevů jsme zaznamenali větší procentuální výskyt nespisovné varianty u žen než u mužů. Rozdíl mezi muži a ženami byl 17,09 %. V případě rolí, které mluvčí zastávali, se nejvíce případů, kde bylo užito nespisovné *bysme*, vyskytlo opět u role „Příkladu“. Mluvčí tedy hovořili o sobě, o svých osobních zkušenostech. Užití nespisovného tvaru se objevilo ale i u ostatních tří typů rolí.

Co se týče analýzy promluv obou moderátorů, náš předpoklad, že se budou vyjadřovat spisovně, se potvrdil i u tohoto jevu. Zaznamenali jsme pouze jeden případ nespisovného tvaru *abysme*, a to u Daniely Drtinové v interview s Helenou Voldánovou. Vliv na užití tohoto tvaru měla pravděpodobně předchozí výpověď Voldánové, která tvar *abysme* užila a Drtinová chtěla dokončit její výpověď, proto zopakovala nespisovný tvar.

2.5. I pl. substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek: *-(xm)i* vs. *-(x)ma* (tradičníma recepturama)

Jak poukázal A. Stich na začátku 80. let 20. století, spisovné češtině chybí některé stylově neutrální prostředky. Mezi takové prostředky počítá právě i instrumentál plurálu. Spisovné tvary *lidmi*, *ženami* jsou považovány za knižní a běžně užívány jsou tvary *lidma*, *ženama*, které jsou však nespisovné (Sgall, Hronek, 1992, s. 23). V obecné češtině se nespisovná varianta zakončená na *-ma* užívá v instrumentálu běžně u všech skloňovaných slov. Zakončení *-ma* proniklo do obecné češtiny od starých tvarů duálu. Tento obecněčeský je klasifikován jako (1)(a) až (1)(b). Běžně se užívá na celém území češtiny a z hlediska funkčního záleží na tom, zda má deklinované slovo v instrumentálu plurálu „přidanou“ slabiku či nikoliv. Tvary typu *lidma* nebo *tetama* jsou častější než tvary typu *pánama* (Sgall, Hronek, 1992, s. 37n.).

Svobodová se ve svém výzkumu zabývala mimo jiné také současnými postoji mluvčích k užívání tvarů na *-ma* u I pl. Z výsledků výzkumu došla k závěru, že zatím stále není možno vydávat instrumentálové *-ma* za neutrální a stále se jeví jako příznakové (Svobodová, 2014, s. 112n.). To dokládá i fakt, že ve veřejných mluvených projevech se podle údajů v korpusu DIALOG mluvčí snaží o dodržování kodifikované instrumentálové koncovky (Čmejrková a kol., 2011, s. 195).

V našem výzkumu jsme se zaměřili na I pl. substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek *dva*, *tři* a *čtyři*. U číslovky *dva* jsme se soustředili na hyperkorektní tvar *dvěmi*. V našem vzorku jsme ovšem nezaznamenali ani jeden takový případ. U číslovek *tři* a *čtyři* jsme se zaměřili na tvary *třemi*, *čtyřmi* a duálové tvary *třema*, *čtyřma*.

U duálových tvarů substantiv typu *očima, rukama* atd., které mají význam částí těla a zakončení *-(x)ma* je tak u nich spisovné, jsme pozorovali, zda se u nich vyskytne hyperkorektní tvar se zakončením *-(xm)i*. Ani v tomto případě jsme nezaznamenali žádný výskyt. Ve statistice jsme tyto dva případy oddělili. Zajímaly nás primárně nespisovné tvary na *-(x)ma*.

Celkový přehled výskytu nespisovné koncovky *-(x)ma* ve zkoumaných textech 1–30 uvádíme v Tabulce 30:

Tabulka 30: Přehled výskytu koncovky *-(x)ma* v I pl. v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8 % (2/25)	100 % (3/3)	0 % (0/25)	0 % (0/14)	14,29 % (1/7)	0 % (0/15)	100 % (20/20)	0 % (0/10)	46,67 % (7/15)	0 % (0/15)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0 % (0/6)	100 % (16/16)	50 % (2/4)	0 % (0/3)	100 % (2/2)	9,10 % (1/11)	33,33 % (1/3)	0 % (0/9)	50 % (2/4)	28,57 % (2/7)
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
85,71 % (6/7)	0 % (0/9)	0 % (0/9)	0 % (0/1)	0 % (0/11)	42,86 % (6/14)	63,64 % (7/11)	0 % (0/6)	88,89 % (16/18)	0 % (0/11)
Celkový podíl nespisovné varianty <i>-(x)ma</i> : 30,23 % (94/311)									

K těmto údajům připojujeme ještě statistická data o pásmu výskytu nespisovné varianty, o počtu textů s absolutní převahou nespisovné varianty a o počtu textů s absencí nespisovné varianty:

Tabulka 31: Další údaje k výskytu koncovky *-(x)ma* v I pl. v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem nespisovné varianty-<i>(x)ma</i>	30 (311 výskytů)
Pásmo výskytu nespisovné varianty (v %)	0–100
Počet textů s absolutní dominací nespisovné varianty	4
Počet textů s nulovým výskytem nespisovné varianty	14

Z údajů v obou tabulkách vyplývá, že varianta *-(x)ma* se vyskytuje v jedné polovině zkoumaných textů, přičemž pouze ve čtyřech textech má absolutní převahu. Téměř v jedné polovině se nevyskytuje vůbec. Obě varianty, jak spisovná, tak nespisovná, jsou zastoupeny ve 12 textech. Podíváme-li se podrobněji na zastoupení nespisovné varianty *-(x)ma* v textech alespoň s jedním výskytem (16 textů), zjistíme, že ve třech z těchto textů je tento nespisovný jev okrajový. Jedná se o texty, u nichž je

výskyt nižší než 25 %. V dalších třech textech jde o jev občasný (28,57–42,86 %) a tři texty vykazují výskyt okolo 50 %. Mluvní tedy užívají variantu spisovnou a nespisovnou ve stejném poměru. O jevu převažujícím bychom mohli mluvit v případě sedmi textů, kdy se varianta *-(x)ma* vyskytuje v nadpoloviční většině, kromě jednoho textu je to nad 80 %. Čtyři mluvčí pocházejí z Prahy, dva ze severní části Čech a jeden z Olomouce.

Pro přehlednost uvádíme rozložení nespisovného jevu v textech 1–30 v následující tabulce:

Tabulka 32: Rozložení výskytu koncovky *-(x)ma* v I pl. v T1–30

Počet textů s podílem varianty <i>-(x)ma</i> 0–10 %	Počet textů s podílem varianty <i>-(x)ma</i> 10–25 %	Počet textů s podílem varianty <i>-(x)ma</i> 25–60 %	Počet textů s podílem varianty <i>-(x)ma</i> 60–100 %
16 (14)	1	6	7(4)

Při porovnání našich výsledků s výsledky výzkumu P. Sojky jsme došli ke zjištění, že procentní zastoupení nespisovné varianty *-(x)ma* je v analyzovaných textech identické. V našem výzkumu jsme dospěli k výsledku 30,23 %, P. Sojka (2012, s. 95) uvádí 30,48 %. V MSČ1 (Cvrček a kol., 2005) se uvádí zastoupení koncovky *-(x)ma* u jednotlivých slovních druhů a rodů zvlášť. U některých typů nejsou k dispozici přesné údaje, nicméně obecná varianta v mluvené češtině převažuje. Tam, kde jsou uvedeny konkrétní procentní údaje, má varianta *-(x)ma* zastoupení kolem 90 %. V MMČ je také uveden výskyt nespisovné varianty u jednotlivých rodů zvlášť. Pro maskulina životná je uvedeno 67,1 % (Šonková, 2008, s. 61), pro maskulina neživotná 76,4 % (tamtéž, s. 66), pro feminina 84,3 % (tamtéž, s.70), pro neutra 35,3 % (tamtéž, s. 76). Uvedené procentní údaje bychom mohli interpretovat tak, že se mluvčí ve veřejném projevu snaží dodržet spisovnou normu. Potvrdilo by se tak i v našem výzkumu tvrzení, ke kterému dospěla analýzou postojů mluvčích Svobodová (2014, s. 112n.), totiž že tvary na *-ma* jsou mluvčími stále považovány jako příznakové.

Nadpoloviční výskyt nespisovné varianty se vyskytoval pouze u textů, tíhoucích k výrazné nespisovnosti. U textů, jež jsou polarizovány na ose spisovnost – nespisovnost jasně ke spisovnosti, se tento jev objevil pouze ve dvou případech (text 1 a 16), a to v zastoupení 8 a 9,10 %, kdy šlo o případ bez přidané slabiky (*zajímavýma lidma, novinama*), tedy o jev, který Sgall s Hronkem klasifikovali jako (1)(a). I když ho klasifikovali jako podobu užívanou často i v hovoru celkově chápaném jako spisovný,

v našem vzorku se toto tvrzení nepotvrdilo, neboť jsme konstatovali, že se tento jev vyskytl v promluvách mířících ke spisovnosti pouze jako jev okrajový. Dva z pěti mluvčích pocházejících z moravskoslezské části České republiky užívali ve svém hovoru nespisovnou variantu. Jednou se jednalo o téměř 50 % zastoupení jevu a jednou o 100 %. Co se týče územního rozšíření, mohli bychom tedy se Sgallem a Hronkem souhlasit, že se jedná o jev užívaný na téměř celém území češtiny.

Dle rozložení jevu u jednotlivých generací, nelze vyvozovat žádné jednoznačné závěry o vlivu věku na užívání nespisovné varianty *-(x)ma*. Výskyt této varianty byl víceméně rovnoměrný. Jistý vliv na užívání tvarů na *-(x)ma* by mohlo mít však pohlaví. U mužů se totiž vyskytovala nespisovná varianta přibližně o 30 % častěji než u žen. Větší vliv na užití koncovky *-(x)ma* by dle našeho mínění mohly mít témata rozhovorů a role, které mluvčí v interview zastávali. Nespisovný jev se objevoval převážně u mluvčích, kteří zastávali roli „Příkladu“ a u dvou příkladů se vyskytl u mluvčích, kteří hájili svůj názor. Mluvčí zastávající odpovědnou roli a roli odborníka, kromě Petra Fořta, budeme-li ho řadit k mluvčím s rolí odborníka, tuto nespisovnou variantu neužívali.

Co se týče samotných moderátorů, zaznamenali jsme pouze v jednom interview dvě nespisovné varianty *-(x)ma*. Martin Veselovský užil v rozhovoru s Kamilou Rundusovou spojení „*nejlepšíma kuchařema*“. Je dosti pravděpodobné, že k tomu byl motivován právě promluvou hosta. Projev Kamily Rundusové totiž tíhne k výrazné nespisovnosti. Sama tuto nespisovnou variantu dvakrát užíla. Vliv její nespisovné promluvy na moderátora se neprokázal pouze u tohoto jediného jevu.

2.6. Shoda s neutry v plurálu (ty jednotlivý církevní společenství)

V této části se zaměříme na kongruenci v kategorii rodu u větných členů vztahujících se k substantivu středního rodu v množném čísle. Zkoumali jsme výskyt nespisovných tvarů, kdy v nominativních a akuzativních plurálových konstrukcích není rozlišen jmenný rod. Jak totiž naznačuje Kaderka (2007, s. 131), doménou plurálové shody neuter jsou kultivované psané jazykové projevy. V mluvených projevech se tato shoda pro svůj knižní příznak příliš neuplatňuje. Jelikož se spisovné a nespisovné varianty od sebe liší morfologicky, zařazujeme tento zkoumaný jev do kapitoly Morfologie.

Zmínka o nerozlišování jmenného rodu v plurálu se nachází už v *Gramaticke české (1603)* Vavřince Benedikta z Nudožer. Upozornění na běžně mluvené varianty typu *jiné města* nalezneme také v mluvnici Dobrovského. O spisovné variantě *jiná města* píše, že „nur in der höhern Schreibart noch üblich sind“ (cit. podle: Bečka, 1940, s. 255). V Havránkově a Jedličkové *České mluvnici* (1986, s. 191) se uvádí, že v obecné češtině není v nominativních, akuzativních a vokativních tvarech plurálu adjektiv rozdíl mezi jednotlivými rody a užívá se pro ně jeden společný tvar (*mladý*). Tato tendence nerozlišovat jmenný rod v plurálu se týká nejen adjektiv, ale i tvarů zájmen a příčestí. V obecné češtině se běžně vyskytuje v mluvené řeči typ *ty velký města byly dobytý*. Na Moravě a ve Slezsku se v plurálu užívá spisovná varianta shody ve tvarech životných maskulin. Pro ostatní rody mají jeden společný tvar s koncovým -é, a sice *ty mladé ženy/národy/psiska byly statečné*, popř. užívají variantu typickou pro Čechy (Cvrček a kol., 2015, s. 359n.). Sgall s Hronkem hodnotí tento jev na své stupnici jako (1)(a) (Sgall, Hronek, 1992, s. 44, 55).

Stejně jako instrumentál plurálu a tvary 1. os. plurálu kondicionálu slovesa *být* řadí A. Stich tento jev k těm, kterým chybí stylově neutrální prostředek (Sgall, Hronek, 1992, s. 23). Stejně tak v článku *Současný stav a vývojové perspektivy kodifikace spisovné češtiny* hodnotí jeho autoři variantu *ta velká města byla dobytá* v mluveném projevu za „vypjatě spisovnou“ (Kraus a kol., 1981). Čermák, Sgall a Vybíral (2005, s. 109) dokonce ve svém článku řadí variantu *města, které/který byly* k jevům, které jsou na pomezí nespisovnosti a spisovnosti, tedy inklinují ke spisovnosti. Situace v tomto případě je však mnohem složitější, než autoři uvádějí. Jak ukázal výzkum Svobodové a kol. (2011, s. 137), varianta typu *města, který byly* nebyla přijatelná jako spisovná pro moravské mluvčí a variantu typu *města, které byly* neuznávali mluvčí z Čech. Celkově však také výzkum ukázal, že k užívání jednotné podoby nominativu plurálu pro všechny rody u adjektiv zaujímali respondenti zápornější postoj než k jiným nespisovným jevům. Ukazuje se tu tedy poněkud opačná tendence, než o které píše Čermák, Sgall a Vybíral.

Kaderkův výzkum sledující nerozlišování jmenného rodu v plurálu v atributivních spojeních se substantivy ukázal, že v PMK dominují tvary typu silný slova (8:1) a v BMK rovněž (7:2). Ovšem pokud jde o mluvené veřejné projevy, dokazuje korpus DIALOG, že mluvčí jsou většinou schopni spisovnou kongruenci s neutry v plurálu dodržet. (Čmejková a kol., 2011, s. 191).

V našem zkoumaném vzorku jsme se zaměřili na atributivní a predikátovou shodu. Následující tabulka přináší celkový přehled výskytu shody s neutry v plurálu ve zkoumaných textech (Tabulka 33):

Tabulka 33: Přehled výskytu shody s neutry v plurálu v T1–30

T1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 % (0/9)	-	25 % (5/20)	50 % (3/6)	42,86 % (3/7)	0 % (0/3)	0 % (0/2)	-	100 % (1/1)	50 % (2/4)
T11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
50 % (2/4)	100 % (5/5)	75 % (3/4)	50 % (1/2)	-	0 % (0/1)	25 % (1/4)	33,33 % (1/3)	100 % (2/2)	-
T21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
100 % (4/4)	0 % (0/1)	21,43 % (3/14)	0 % (0/1)	37,50 % (3/8)	100 % (1/1)	100 % (3/3)	0 % (0/7)	100 % (4/4)	0 % (0/11)
Celkový podíl nespisovných tvarů: 35,88 % (47/131)									

V některých interview se shoda s neutry v plurálu neobjevila vůbec. Proto zůstala některá pole v tabulce nevyplněná. K celkovému přehledu přidáváme v následující tabulce ještě statistická data o pásmu výskytu nespisovných tvarů, o počtu textů s absolutní převahou nespisovných tvarů a o počtu textů s absencí tohoto jevu (Tabulka 34):

Tabulka 34: Další údaje k výskytu shody s neutry v plurálu v T1–30

Počet textů s potenciálním výskytem nespisovných tvarů	26 (130 výskytů)
Pásmo výskytu nespisovných tvarů (v %)	0–100
Počet textů s absolutní dominací nespisovných tvarů	7
Počet textů s nulovým výskytem nespisovných tvarů	8

Z údajů v obou tabulkách vyplývá, že nespisovné varianty se vyskytují více než ve dvou třetinách textů s potenciálním výskytem. Více než v jedné čtvrtině textů mají nespisovné tvary absolutní převahu. Rozdíl mezi počtem textů s absolutní dominací a textů s nulovým výskytem je pouze jeden text. Zaměříme-li se blíže na texty alespoň s jedním výskytem nespisovného tvaru (18 textů), zjistíme, že ani v jednom z nich není jeho výskyt nižší než 21 %. Ve třech textech se tento jev objevuje v pásmu 21,43–25 %. V těchto textech se tedy jedná o jev okrajový. V případě tohoto jevu je poměrně velká

část textů v širokém středním pásmu 25–60 %. Do něj patří tři texty s občasným výskytem tohoto jevu a čtyři texty, kde je užití spisovné a nespisovné varianty vyvážené. U osmi textů můžeme klasifikovat tento nespisovný jev jako pravidelný, neboť se jeho procentní výskyt pohybuje v pásmu 75–100 %. Mluvčí, u nichž se vyskytlo toto procentní zastoupení, pocházejí z Prahy (5 mluvčích), ze severních Čech (2 mluvčí) a z Brna (1 mluvčí).

Pro přehlednost uvádíme v následující tabulce rozložení nespisovných tvarů v textech 1–30:

Tabulka 35: Rozložení výskytu nespisovných tvarů v textech 1–30

Počet textů s podílem nespisovné varianty 0–10 %	Počet textů s podílem nespisovné varianty 10–25 %	Počet textů s podílem nespisovné varianty 25–60 %	Počet textů s podílem nespisovné varianty 60–100 %
8 (8)	3	7	8 (7)

Z tabulky lze vyčíst, že rozložení nespisovných tvarů v našich textech je poměrně rovnoměrné, inklinující však ke tvarům spisovným.

Vzhledem k územnímu rozšíření tohoto jevu můžeme na základě výsledků naší analýzy souhlasit se Sgallem a Hronkem, když zařadili tento jev na stupeň (1). Nespisovné varianty se objevují i u mluvčích (3 mluvčí) z moravskoslezské části České republiky. V jednom z těchto případů (text 25) jsme zaznamenali moravskou variantu s koncovkou *-é* (*zjištění, které jsou veřejná*).

Ve všech výrazně nespisovných textech, kromě textu 7 (Dušan Dvořák), kde jsme zaznamenali potenciální výskyt nespisovné varianty, se nespisovná varinata vyskytovala ve 100 % zastoupení. Jediný výrazně nespisovný text, kde se vyskytla spisovná varianta, byl text 7. V tomto textu se rodová kongruence objevila dvakrát, a sice s 0 % zastoupením nespisovné varianty. Z naší analýzy by se tedy dalo vyvodit, že ve výrazně nespisovných promluvách mluvčích z Čech se spisovná rodová kongruence zpravidla neobjevuje.

Co se týče projevů mířících spíše ke spisovnosti, zaznamenali jsme nespisovné tvary v sedmi takových případech, a to s pásmem výskytu 21,43–50 %. Lze tedy konstatovat, že tendence nerozlišovat jmenný rod v plurálu výrazným způsobem zasahuje i do projevů spisovných a mohli bychom vzhledem k výsledkům našeho výzkumu dát za pravdu autorům článku *Od školské spisovnosti ke standardní češtině*,

kde, jak už jsme se výše zmínili, řadí tento jev k jevům na pomezí spisovnosti a nespisovnosti (Čermák, Sgall, Vybíral, 2005, s. 109).

Dále jsme zjistili, že u mužů je výskyt nespisovných tvarů přibližně o 27 % vyšší, než u žen. Dalo by se tedy říci, že jistý vliv na užití spisovných tvarů může mít i pohlaví. Pokud bychom vzali v úvahu role jednotlivých hostů, velké zastoupení měl tento jev opět u mluvčích zastávajících roli „Příkladu“. Oproti ostatním jevům měl však mnohem větší zastoupení u odborníků (6 textů). Tuto skutečnost je možné vysvětlit, zejména v případě textu 3 a 4, samotnými tématy interview (psychedelika, auta, data atd.), neboť ona sama zvyšovala možnost potenciálního výskytu námi zkoumaného jevu.

Při analýze projevu moderátorů jsme zaznamenali výskyt nespisovných tvarů ve třech interview, dvakrát u Veselovského a jednou u Drtinové. Je otázkou, zda moderátoři byli ovlivněni výrazně nespisovnou promluvou hostů (Čech, Rundusová). V interview Veselovského s Liborem Fleischhansem se totiž rozhodně o vlivu hostovy nespisovné promluvy mluvit nedá, protože nespisovný tvar se vyskytl hned v úvodních slovech moderátora. Vezmeme-li v úvahu i ostatní vyvozené závěry, lze z celkové analýzy tohoto jevu konstatovat, že nespisovné tvary v plurálu neuter pronikají i do promluvy, která tíhne ke spisovnosti.

Pro úplnost ještě srovnáme naše údaje o výskytu rodové nekongruentnosti u neuter v plurálu s jinými korpusovými daty. S výzkumem P. Sojky v tomto případě výsledky srovnávat nemůžeme, neboť tento jev nebyl do jeho výzkumu zařazen. MSČ1 uvádí procentuální výskyt u adjektiv typu *mladý* 92 % (Cvrček a kol., 2015, s. 242), u ukazovacích zájmen typu *ty* není uveden číselný údaj, Cvrček na tomto místě konstatuje, že se tato varianta vyskytuje skoro vždy (tamtéž, s. 263). Ke shodě přísudku s podmětem v neutru plurálu pouze Cvrček uvádí, že „v nepřipravených oficiálních promluvách mluvčích usilujících o dodržení tohoto úzu se někdy objevuje i u neutr v plurálu shoda typická pro neživotná maskulina a feminina“ (tamtéž, s. 359). V MMČ je uveden procentuální výskyt u adjektiv typu *mladý* 79,9 % (Šonková, 2008, s. 97). Vzhledem k tomu, že se tato publikace věnuje pouze morfologii mluvené češtiny, ani zde nenajdeme údaje o predikátové shodě.

Při porovnání údajů, které nám byly dostupné, s výsledky procentuálního výskytu nespisovných tvarů v našem vzorku (35,88 %), vyvozujeme, že se jedná o podobnou situaci jako u jevů předchozích. Opět výrazně nižší procentní zastoupení

v našich textech oproti korpusovým datům svědčí o tom, že se mluvčí i v případě tohoto jevu snaží v polooficiálních projevech dodržovat spisovné tvary. Toto zjištění by bylo možno vysvětlit zřejmě i nejhorší průměrnou známkou (3,4), která byla jednotné podobě nominativu plurálu adjektiv ve výzkumu Svobodové a kol. (2011, s. 137) přidělena. Z tohoto hodnocení se dá usuzovat, že mluvčí vnímají tento jev jako příznakový, a proto ho zřejmě v interview užívali méně než v běžném hovoru.

III. Závěrečné hodnocení

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, nakolik mluvčí v internetové televizi DVTV dodržují v jednotlivých interview spisovnou normu a za jakých okolností ji nedodržují. Naším výzkumem jsme chtěli přispět k odpovědím na otázku, zda je vhodné přemýšlet o přechodu od spisovné normy ke standardní češtině. Položili jsme si proto před samotným výzkumem několik otázek, na které jsme se během analýzy jednotlivých rozhovorů zaměřili. Sledovali jsme, do jaké míry a kdy dochází ke střídání, příp. mísení kódů, dále celkový charakter projevů jednotlivých mluvčích z hlediska spisovnosti a nespisovnosti, jaké z těchto projevů převažují a v neposlední řadě nás zajímaly faktory ovlivňující volbu jazykového kódu.

Na předem stanovené otázky jsme se snažili získat odpovědi pomocí analýzy výskytu jednotlivých nespisovných jevů objevujících se v projevech mluvčích. Abychom mohli lépe stanovit, zda jsou projevy na ose spisovnost – nespisovnost vychýleny spíše k jednomu nebo druhému pólu, byla naše pozornost věnována v první řadě míře výskytu nespisovných variant. Výsledky jsme se pak snažili interpretovat z hlediska sociolingvistických faktorů a rolí mluvčích v interview. Důležitým bodem výzkumu bylo také srovnání našich výsledků s výsledky jiných výzkumů. Vybrali jsme si dva odlišné typy referenčních zdrojů, a to jednak výzkum P. Sojky, který zkoumal dialogické texty rozhlasové publicistiky, tedy našemu vzorku texty podobné, a jednak korpusy běžně mluvené češtiny. Na základě porovnání výsledků jsme chtěli zjistit, zda náš vzorek vykazuje vlastnosti veřejných, polooficiálních a polopřipravených textů, nebo se přibližuje projevům neoficiálním, neveřejným.

V tomto závěrečném oddíle shrneme výsledky našeho výzkumu ze tří pohledů:

1. Soustředíme se na tendence z hlediska výskytu jednotlivých nespisovných jevů.
2. Pokusíme se odpovědět na otázku, do jaké míry ovlivňuje výběr jazykového kódu role, kterou mluvčí v interview hraje.
3. Zaměříme se na vliv sledovaných sociolingvistických faktorů na hláskoslovnou a tvaroslovnou podobu zkoumaných textů.

Ad 1. Z hlediska výskytu jednotlivých zkoumaných jevů jsme vysledovali určité tendence, ke kterým ve zkoumaném vzorku dochází. Ne všechny sledované nespisovné jevy se vyskytovaly v textech ve stejném poměru. Některé nespisovné prvky se objevovaly v promluvách častěji, některé méně, některé pronikaly do projevů mířících

ke spisovnosti, některé byly typické spíše pro projevy nespisovné. Pro přehlednost výskytu jednotlivých jevů uvádíme souhrnnou tabulku:

Tabulka 36: Celkový přehled výskytu jednotlivých jevů v námi zkoumaném vzorku a ostatních referenčních zdrojích

	1	2a	2b	3a	3b	4	5	6
T1–30	16,04*	34,72	17,13	42,26	38,43	34,10	30,23	35,88
S	18,22	29,02	13,20	31,35	22,61	24,21	30,48	-
MSČ1	>80	91	>75	>60	>60	90	±90	92
MMČ	94	>85	±75	±90	±94	83,58	>67,1**	79,9

* Údaje jsou v procentech.

** U neuter byl výskyt nespisovné varianty 35,3 %, což bylo ale ovlivněno častějším užitím koncovky -y ve slovech typu *léto* (64,7 %). Jinak převažovala nespisovná varianta *-(x)ma* (31,4 %) nad spisovnou *-(x)mi* (3,9 %).

V tabulce vidíme poměrně malé zastoupení protetického *v-*, které se týká zpravidla textů nespisovných nebo smíšených. Do projevů mířících ke spisovnosti tento nespisovný prvek nepronikal. Mohli bychom tedy stejně jako Chromý (2015, s. 37n.), Kodýtek (cit. podle: Sojka, 2012, s. 59) a další konstatovat, že protetické *v-* je ústupovým prvkem a je vnímáno jako výrazně nespisovné.

U ostatních jevů byl výskyt nespisovných variant naopak vyšší. V případě instrumentálních tvarů na *-(x)ma* a kongruence s neutry v plurálu bychom mohli souhlasit se Stichem (Sgall, Hronek, 1992, s. 23), že mluvčí považují spisovné varianty zřejmě za knižní, a proto se zvyšuje tendence užívat varianty nespisovné. O nabývání hodnoty tvarů hovorových u tvarů na *-(x)ma* se píše i v článku *Současný stav a vývojové perspektivy kodifikace spisovné češtiny* (Kraus a kol., 1981, 232n.).

V případě nespisovného tvaru *bysme* můžeme sice konstatovat pronikání do spisovnějších projevů, ale nemůžeme souhlasit se Stichem, že je tvar *bychom* pocitován jako knižní, neboť jsme zaznamenali jeho výskyt i v promluvách výrazně nespisovných.

Během analýzy nespisovných jevů, které pronikají i do projevů, které míří k celkové spisovnosti, jsme zaznamenali v těchto projevech největší výskyt změny [é] > [í]. Nespisovné varianty se v tomto případě vyskytovaly ve větší míře i u moderátorů.

Tabulka také ukazuje výrazný rozdíl mezi výsledky našeho výzkumu a daty uvedenými u jednotlivých jevů v korpusových publikacích. Tyto velké rozdíly si vysvětlujeme tím, že se jedná o publikace vycházející z korpusů běžně mluvené češtiny. Jedná se v nich tedy o analýzu převážně nepřipravených a neformálních promluv. Tyto rozdíly jsme vzhledem k charakteru námi zkoumaných textů očekávali. Na základě těchto rozdílů můžeme tedy konstatovat, že se naše texty, co se týče spisovnosti projevů, nepřibližují projevům neoficiálním, neveřejným.

Ad 2. Ve výzkumném vzorku se nalézali jak mluvčí hovořící výrazně nespisovně, tak mluvčí, jejichž projevy mířily k celkové spisovnosti. Hosté vyjadřující se výrazně nespisovně zastávali zpravidla roli „Příkladu“ nebo „Názoru“. Hosté, kterým se do značné míry dařilo dodržovat spisovnou normu, byli zpravidla v roli „Odborníků“ nebo zastávali „Odpovědnou roli“. Na tomto místě tedy můžeme konstatovat, že role a s ní spojená také profese mluvčích a téma interview měly vliv na výběr jazykového kódu tak, jak uvádí Hedinová (Hedin, 2010, s. 312). Jelikož byl rozhovor řízený moderátorem a ten striktně dodržoval předem dané téma interview, nedocházelo u hostů ke střídání rolí, a tedy ani k přepínání/střídání jazykového kódu.

Kromě výrazně nespisovných projevů (8 textů) a promluv tíhnoucích k výrazné spisovnosti (13 textů), se ve vzorku objevilo i početné zastoupení mluvčích, jejichž projev na ose spisovnost – nespisovnost kolísal (8 textů). Jejich promluva by se dala charakterizovat, co se užívání spisovných a nespisovných jevů týče, jako smíšená. Docházelo u nich k zřetelnému mísení jazykových kódů. Tito mluvčí užívali ve svých projevech jak spisovné, tak nespisovné varianty zkoumaných jevů. Varianty střídali podle našeho úsudku spontánně, celkem pravidelným jevem bylo užití nejprve spisovné varianty a poté nespisovné. Jazykový management nebyl v těchto smíšených promluvách častý. Jedna z možností, jak vysvětlit toto mísení jazykového kódu, by mohla být ta, že mluvčí ve svém každodenním neoficiálním projevu s největší pravděpodobností užívají nespisovný kód, ale protože se nyní prezentují ve veřejném médiu, snaží se užívat kód spisovný, přičemž se však neubrání interferenci kódu nespisovného. Druhé možné vysvětlení by však mohla nabízet *Stylistika mluvené a psané češtiny*, kde její autoři pochybují o tom, že se dá ještě hovořit o mísení kódů. Zastávají názor, že v případě takových projevů, námi označených jako smíšené, se jedná spíše už o smíšené jazykové útvary (srov. Hoffmannová a kol., 2016, s. 34).

Ad 3. Při sledování sociolingvistických faktorů, jako je věk a pohlaví mluvčích, jsme zaznamenali větší výskyt nespisovných jevů u mužů než u žen. Tato skutečnost bude zřejmě ovlivněna tím, že ženy podle výsledků výzkumů Bayerové (2004, s. 180n.) a Svobodové a kol. (2011, s. 185) mají pozitivnější přístup ke spisovné češtině než muži.

Co se týče věku, nezaznamenali jsme u jednotlivých zkoumaných jevů výrazné rozdíly v hodnotách výskytu u jednotlivých generací. Nespisovné jevy byly rozšířeny víceméně rovnoměrně. Nicméně jsme vzhledem k celkovému hodnocení promluv jednotlivých mluvčích vyzorovali u mladší a nejstarší generace tíhnutí k nespisovnosti. U mladší generace jsme tíhnutí k nespisovnosti předpokládali, neboť výzkum Svobodové a kol. (2011, s. 185) ukázal, že mladší respondenti přisuzují spisovné češtině nižší prestiž. V našem vzorku se v nejmladší generaci objevila jedna promluva výrazně nespisovná a tři smíšené. Mluvčí narození před rokem 1957 tíhli buď k výrazné nespisovnosti (4 projevy), nebo byl jejich projev smíšený (4 projevy). Pouhé dva projevy v této kategorii mířily k celkové spisovnosti, a to projevy žen. Dle poměru zastoupení nespisovných a smíšených projevů u obou generací bychom mohli tedy konstatovat, že mluvčí nejstarší generace tíhli k nespisovnosti více než zástupci generace nejmladší. Ve srovnání s výzkumem P. Sojky jsme došli v tomto ohledu k poněkud odlišným výsledkům. P. Sojka definuje prototyp spisovného a nespisovného mluvčího, kdy u spisovného mluvčího uvádí narození v letech 1931–1940 a u nespisovného 1951–1960. Podle našich výsledků jsou však projevy mluvčích narozených v letech 1931–1940 smíšené a mezi projevy mluvčích narozených v letech 1951–1960 jsou dva projevy nespisovné a tři tíhnoucí ke spisovnosti. V tomto ohledu se tedy s výsledky P. Sojky neshodujeme. Tíhnutí ke spisovnosti vykazují v našem vzorku mluvčí narození v šedesátých a sedmdesátých letech. Rozhodně ale na tomto místě nechceme výsledky generalizovat, neboť se vyskytovaly u jednotlivých generací i výjimky a myslíme si, že mnohem více záleželo právě na roli mluvčího v daném interview.

V našem výzkumu jsme došli ke zjištění, že u většiny nespisovných jevů jsou naše výsledky jejich výskytů identické s výsledky výzkumu P. Sojky, nebo jsou jim velmi blízké. V tomto kontextu je nutno podotknout, že Sojkův výzkum se týkal textů prestižního rozhlasového pořadu Interview BBC pocházejících z let 2002–2005. Ve všech případech se výsledky výrazným způsobem odlišovaly od dat korpusových.

Můžeme tedy konstatovat, že i projevy hostů v internetové televizi DVTV vykazují vlastnosti veřejných, polooficiálních projevů. Přibližně polovina mluvčích ve zkoumaném vzorku se dokázala bez potíží vyjadřovat v mezích současné kodifikace. Docházíme tedy v našem výzkumu ke stejnému závěru jako P. Sojka, a sice že přechod ke standardní češtině, tak jak ho navrhovali Čermák, Sgall a Vybíral, by byl v současné době předčasný.

Seznam použitých pramenů a odborné literatury

Prameny

Archiv DVTV. [online]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z <
<https://video.aktualne.cz/dvtv/?offset=30>>

Odborná literatura

ADAM, R. (2016/2017): Jazyková situace Moravy a Slezska. *Český jazyk a literatura*, 67, s. 196–198.

ADAM, R. (2007): O nejvlastnější mateřštině. *Český jazyk a literatura*, 57, s. 244–246.

BARTOŠEK, J. (2010): František Daneš a jazyk Událostí ČT. *Užívání a prožívání jazyka. K 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum.

BARTŮŇKOVÁ, J, ZEMAN, J. (1996): Olga Müllerová – Jana Hoffmannová: Kapitoly o dialogu. *Slovo a slovesnost*, 57, s. 140–144.

BAYEROVÁ-NERLICOVÁ, L. (2004): Jazykový úzus vs. postoj k jazyku v Čechách: výsledky empirického a sociolingvistického výzkumu v západních Čechách a v Praze. *Slovo a slovesnost*. 65, s. 174–193.

BEČKA, J. V. (1940): Podrobná mluvnice jazyka českého. *Naše řeč*. 24, s. 249–255.

BERMEL, N. (2001): Střídání kódů či míšení jazykových prostředků? (K popisu dialogu v české beletrii). *Naše řeč*. 84, s.16–30

BĚLIČ, J., HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A., TRÁVNÍČEK, F. (1961): K otázce obecné češtiny a jejího poměru k češtině spisovné. *Slovo a slovesnost*, 22, s. 98–107.

BĚLIČ, J. (1955): Recenze sborníku „Slavjanskaja filologija“. *Sovětská jazykověda*, 5, s. 115-116.

CVRČEK, V. a kol. (2015): *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum.

ČERMÁK, F. a kol. (2007): *Frekvenční slovník mluvené češtiny*. Praha: Karolinum.

ČERMÁK, F.(1995): Jazykový korpus: Prostředek a zdroj poznání. *Slovo a slovesnost*, 56, s. 119–140)

ČERMÁK, F., SGALL, P., VYBÍRAL, P (2005): Od školské spisovnosti ke standardní češtině. *Slovo a slovesnost*. 66, s. 103–115.

ČERMÁK, F., SGALL, P. (1997): Výzkum mluvené češtiny: jeho situace a potřeby. *Slovo a slovesnost*, 58, s. 15–25.

- ČERNÁ, A. (2006): Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy. *Naše řeč*, 89, s. 40–43.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2005): Bychom nebo bysme? *Naše řeč*, 88, s. 18–37.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2008): Jazyk médií a jeho konverzacionalizace. *Jazykovědné aktuality*. 45, s. 87–98.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2010): Postoje k jazyku: výzkumy a interpretace. *Užívání a prožívání jazyka. K 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum.
- ČMEJRKOVÁ, S. a kol. (2011): *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia.
- ČMEJRKOVÁ, S. a kol. (2013): *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia.
- ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J. (2003): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia.
- DANEŠ, F. (2004): Nespisovné prvky v dílech J. Haška, F. Langra a E. Vachka. *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, s. 28–33.
- DANEŠ, F.: (1997): Situace a celkový stav dnešní češtiny. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 12–24.
- DANEŠ, F. a kol. (1997): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- DOVALIL, V. (2015): Konec kodifikace? Zpráva z würzburgské konference. *Slovo a slovesnost*, 76, s. 156–160.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. (1986): *Česká mluvnice*. Praha: SPN.
- HEDIN, T. (2010): Jazykové útvary češtiny – normy, role a identita mluvčích. *Užívání a prožívání jazyka: k 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum.
- HLAVSOVÁ, J. (1987): Počátky české dialektologie II, *Naše řeč*, 70, s. 141–149.
- HOFFMANNOVÁ, J., MÜLLEROVÁ, O. (1994): *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia.
- HOFFMANNOVÁ, J. a kol. (2016): *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia.
- CHLOUPEK, J. (1986): *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně.
- CHROMÝ, J. (2015): Vliv jazykových faktorů na užívání protetického v- v pražské mluvě. *Slovo a slovesnost*, 76, s. 21–38.

- JIRÁK, J. (2006): Diskuze o užívání spisovné češtiny z hlediska medializace veřejné a soukromé komunikace. *Naše řeč*, 89, s. 15–20.
- KADERKA, P. (2007): Uplatňuje se v mluvené češtině plurálová shoda neuter? Pozorování na základě dat z korpusu DIALOG a ČNK. *Gramatika a korpus/Grammar & Corpora 2005*. Praha: ÚJČ AV ČR.
- KLOFEROVÁ, S. (2006): Český jazykový atlas a výzkum běžné mluvy aneb Co máme a co nemáme. *Naše řeč*, 89, s.11–14.
- KOMÁREK, M. (1981): Aktuální otázky jazykové kultury. *Naše řeč*, 64, s. 147–155.
- KOMÁREK, M. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny. 2, Tvarosloví*. Praha: Academia.
- KOŘENSKÝ, J. a kol. (1987): *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích.
- KOŘENSKÝ, J. (1992): *Komunikace a čeština*. Jinočany: H&H.
- KRAUS, J. (2009): My a oni o jazyce ve veřejných projevech. *Ty, já a oni v jazyce a literatuře*. Díl 1. Ústí nad Labem: UJEP, s. 32-37.
- KRAUS, J., KUCHAR, J., STICH, A., ŠTÍCHA, F. (1981): Současný stav a vývojové perspektivy kodifikace spisovné češtiny. *Slovo a slovesnost*, 42, s. 228–238.
- LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J. (1986): *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN.
- MARTINCOVÁ, O. (1995): Životní jubileum profesorky Radoslavy Brabcové. *Naše řeč*, 78, s. 265-267.
- MITTER, P., TOŠKOVÁ, K. a kol. (2009): *Ty, já a oni v jazyce a literatuře*. Díl 1. Ústí nad Labem: UJEP.
- MÜLLEROVÁ, O. (2004): Zpráva o výzkumu mluvené češtiny v západních Čechách a v Praze. *Naše řeč*, 87, s. 100–104.
- MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ, J. (1997): Čeština spisovná, hovorová, obecná ... a hlavně mluvená (v současné komunikaci a v současném výzkumu). *Slovo a slovesnost*, 58, s. 42–54.
- NEKVAPIL, J. (2002): Management jazykový.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 255–256.
- PRAVDOVÁ, M. a kol. (2014): *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia.
- PRAVDOVÁ, M. (2008): Jazyková poradna: radíme médiím i v médiích. *Jazykovědné aktuality*, 45, s. 74–79.

SGALL, P., HRONEK, J. (1999): Sbližování spisovné a obecné češtiny. *Naše řeč*, 82, s.184–191.

SGALL, P., HRONEK, J. (1992): *Čeština bez příkras*. Jinočany: H&H.

SOJKA, P. (2012): *Tvaroslovná a hláskoslovná variantnost v dialogických textech rozhlasové publicistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

SVOBODOVÁ, J. (2014): *Čeština na rozcestí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.

SVOBODOVÁ, J. a kol. (2011): *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.

ŠONKOVÁ, J. (2008): *Morfologie mluvené češtiny: Frekvenční analýza*. Praha: Lidové noviny.

ŠTÍCHA, F. a kol. (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.

TROST, P. (1976): Střídání kódů. *Slovo a slovesnost*, 37, s.1–3.

ULIČNÝ, O. (2004): Co zavinil Dobrovský. *Josef Dobrovský - Fundator studiorum slavitorum: příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10.-13. června 2003*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, s. 444–449.

ULIČNÝ, O. (1995): K teorii mluveného jazyka. *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. Ostrava: FF OU, s. 19–25

VYBÍRAL, P. (2008): České, televizní a spisovné aneb Nad připomínkami diváků. *Jazykovědné aktuality*. 45, s. 79–83.

Internetové zdroje

Co od DVTV čekali? Báli se? Drtinová, Veselovský odpovídají. TV, DVTV. 31. 12. 2014 [online]. [cit. 2016-05-13]. Dostupné z <<https://video.aktualne.cz/dvtv/proc-dvtv-funguje-a-obavy-drtinova-veselovsky-odpovidaji/r~f6d0bcf8904811e4aff10025900fea04/>>

Cs.wikipedia.org/2: Filip Horký. [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Filip_Hork%C3%BD>

Cs.wikipedia.org/1: *Martin Veselovský*. [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Veselovsk%C3%BD>

CVRČEK, V., RICHTEROVÁ, O/4.: *Jaké korpusy zpřístupňuje Český národní korpus?* [online]. Příručka ČNK [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:uvod>>

CVRČEK, V., RICHTEROVÁ, O/1: *Korpus* [online]. Příručka ČNK [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:korpus>>

CVRČEK, V., RICHTEROVÁ, O/2.: *Korpus mluveného jazyka* [online]. Příručka ČNK [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:mluveny>>

CVRČEK, V., RICHTEROVÁ, O/3: *Korpus psaného jazyka* [online]. Příručka ČNK [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:psany>>

ČERMÁK, F., ADAMOVIČOVÁ, A., PEŠIČKA, J.: *PMK (Pražský mluvený korpus): přepisy nahrávek pražské mluvy z 90. let 20. století*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2001. [online] [cit. 2017-06-15]. Dostupné z <<http://www.korpus.cz>>

DOVALIL, V (2016): Jazykový standard (standardní jazyk, standard). *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. [online] [cit. 2017-05-16]. Dostupné z <<https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%9D%20STANDARD>>

Economia.ihned.cz/1 [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z <<http://economia.ihned.cz/produkty-a-sluzby/aktualne-cz/>>

Economia.ihned.cz/2 [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z <<http://economia.ihned.cz/pro-media/tiskove-zpravy/startuje-zive-vysilane-dvtv-forum-s-filipem-horkym/>>

HLADKÁ, Z.: *BMK (Brněnský mluvený korpus): přepisy nahrávek brněnské mluvy z 90. let 20. století*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2002. Dostupné z <<http://www.korpus.cz>>

Jak DVTV vybírá témata? A vrátili by se Martin a Daniela do ČT? Ptaly se děti z internetové televize. TV, DVTV. 30. 7. 2016 [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z

<https://video.aktualne.cz/dvtv/jak-dvtv-vybira-temata-a-vratili-by-se-martin-a-daniela-do-c/r~3832a19c557e11e682470025900fea04/?_ga=1.137809328.1464022049.1475226120>

Kodex české televize. Zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání. Praha: Česká televize, 2003. [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z <<http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/kodex-ct/pdf/kodex-ct.pdf>>

KOPŘIVOVÁ, M. a kol.: *ORAL: korpus neformální mluvené češtiny, verze 1 z 2. 6. 2017*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2017. [online] [cit. 2017-06-15]. Dostupné z <<http://www.korpus.cz>>

Korpus DIALOG 1.2. Praha: Ústav pro jazyk český, AV ČR, 2012. [online]. [cit. 2017-06-15]. Dostupné z <<http://ujc.dialogy.cz>>

Lidezpraxe.cz: *Filip Horký*. [online]. [cit. 2017-05-18]. Dostupné z <<https://www.lidezpraxe.cz/diskuse/speaker/10-filip-horky-internetove-zpravodajstvi>>

Show Jana Krause. TV, Prima. 25. 4. 2014 [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z
<https://www.youtube.com/watch?v=xSvL_fjFif8>

Seznam příloh

Příloha 1: Interview s Taťánou Le Moigne

Příloha 2: Interview s Karlem Šípem

Příloha 3: Interview s Tomášem Páleníčkem

Příloha 4: Interview s Danielou Kovářovou

Příloha 5: Interview s Dušanem Dvořákem

Příloha 6: Interview s Janou Sieberovou

Příloha 7: Interview s Janem Petránkem

Příloha 8: Interview s Davidem Vávrou

Příloha 9: Interview s Petrem Piňhou

Příloha 10: Interview s Markem Danielem

Příloha 11: Interview se Zdenkou Procházkovou

Příloha 12: Interview s Robertem Zárubou

Příloha 13: Interview s Vladimírem Karasem

Příloha 14: Interview s Petrem Fořtem

Příloha 15: Interview s Františkem Ringo Čechem

Příloha 16: Interview s Jakubem Königem

Příloha 17: Interview s Helenou Voldánovou